

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาลำพูน เขต 2 ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

1. การบริหารงานวิชาการ
  - 1.1 ความหมายการบริหารงานวิชาการ
  - 1.2 ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ
  - 1.3 หลักการบริหารงานวิชาการ
  - 1.4 ขอบข่าย/ภารกิจการบริหารงานวิชาการ
    - 1.4.1 การบริหารหลักสูตร
    - 1.4.2 กระบวนการเรียนรู้
    - 1.4.3 การวัดและประเมินผล
    - 1.4.4 การวิจัยเพื่อคุณภาพการศึกษา
    - 1.4.5 การนิเทศการศึกษา
  - 1.5 ปัญหาการบริหารงานวิชาการ
2. การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก
  - 2.1 ความหมายของโรงเรียนขนาดเล็ก
  - 2.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก
  - 2.3 แนวทางและการดำเนินการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานหลัก หรือเป็นภารกิจหลักของสถานศึกษา ที่พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2546, หน้า 32-37) มุ่งให้กระจายอำนาจในการบริหารจัดการไปให้สถานศึกษาให้มากที่สุด ด้วย เจตนาปรารถนาให้สถานศึกษาดำเนินการได้โดยอิสระ คล่องตัว รวดเร็ว สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้เรียน สถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น และ การมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่าย ซึ่งจะเป็นปัจจัย

สำคัญทำให้สถานศึกษามีความเข้มแข็งในการบริหารและการจัดการสามารถ พัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ตลอดจนการวัดผล ประเมินผล รวมทั้งการวัดปัจจัยเกื้อหนุนการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่น ได้อย่างมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ

ในศาสตร์ของกระบวนการบริหารเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญยิ่งนั้น หมายถึง ภารกิจต่าง ๆ ของสถานศึกษาต้องได้รับการจัดการที่ดี ทำอย่างไรถึงจะทำให้โรงเรียนหรือสถานศึกษามีคุณภาพได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่ผู้บริหารต้องรอบรู้ในศาสตร์และศิลป์ของการบริหารซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับหลักการทฤษฎีการบริหาร นั้นหมายถึงการใช้เทคนิควิธีการ หรือกระบวนการทำงานที่เกิดความร่วมมือหรือร่วมใจกันทำงานเพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ โดยทุกฝ่ายได้รับความพึงพอใจในการทำงาน และงานนั้นมีประสิทธิภาพ ซึ่งได้มีนักวิชาการได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับความหมายของการบริหารไว้อย่างหลากหลาย การบริหาร หมายถึง การปฏิบัติตามหน้าที่การบริหารสถานศึกษา เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ (วารินทร์ สิ้นสูงสุด, 2542, หน้า 16) หรือ หมายถึง การทำงานของคนบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ที่ร่วมกันปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย (ชัยฤกษ์ วราวิทยา, 2526, หน้า 1)

นอกจากนี้ชาญชัย อาจินสมาจาร (2543, หน้า 39) ได้ให้คำจำกัดความ การบริหาร หมายถึง ความพยายามที่จะชี้แนะ และผสมผสานความพยายามของมนุษย์ ซึ่งมีจุดหมายปลายทางหรือเป้าหมาย บางอย่าง ส่วน Moehlman (อ้างอิงใน ชาญชัย อาจินสมาจาร, 2543, หน้า 39) หมายถึง การกระทำหรือ กระบวนการทุกอย่างที่ต้องการทำให้นโยบายและวิธีการที่มีประสิทธิผล และจากคำจำกัดความต่าง ๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นพอสรุปได้ว่า การบริหารหมายถึง การทำงานร่วมกันช่วยให้ตระหนักใน เป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ เป็นความร่วมมือโดยผ่านกระบวนการวิธีการจัดองค์การ การสั่งการ การอำนวยความสะดวก การปรับปรุงงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในที่สุด

แนวคิดและหลักการทางทฤษฎีการบริหารชาญชัย อาจินสมาจาร (2543, หน้า 8) ได้กล่าวถึง การวิวัฒนาการเป็นตอนต่าง ๆ ระหว่างศตวรรษที่ 20 ในแต่ละตอน ได้กล่าวถึงลักษณะต่าง ๆ ของ แนวคิดของการบริหารที่แตกต่างออกไปจากวิวัฒนาการความเป็นมาของทฤษฎีการบริหาร สามารถแบ่งทัศนคติการบริหารออกเป็น 4 แบบ ดังนี้

1. หลักการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ ของ Taylor ได้สรุปความสำคัญของการบริหารไว้ดังนี้

1.1 หลักเรื่องเวลาการวัดความสามารถในการผลิตโดยจับเวลาในการผลิตการตั้งเวลามาตรฐานสำหรับการผลิตทั้งหมด

1.2 หลักการกำหนดหน่วยค่าจ้าง การจ้างควรตั้งอยู่บนความมาตรฐานค่าจ้างควรจะได้สัดส่วนตามความสามารถของแต่ละคน

1.3 หลักการแยกงานวางแผนออกจากการปฏิบัติ ฝ่ายวางแผนและฝ่ายปฏิบัติควรแยกออกจากกัน การวางแผนควรเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารและงานปฏิบัติการควรเป็นของฝ่ายคนงาน

1.4 หลักการทำงานโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ถือว่า วิธีการทำงานควรถูก กำหนดโดยฝ่ายบริหารหลักการทำงานควรตั้งอยู่บนวิธีทางวิทยาศาสตร์เพื่อให้ได้ผลผลิตสูงสุด

1.5 หลักการควบคุม โดยฝ่ายบริหารถือว่าฝ่ายบริหารควรได้รับการฝึกอบรมในด้านการบริหาร

1.6 หลักการจัดระเบียบการปฏิบัติงาน ยึดถือความเคร่งครัดในระเบียบวินัยในการส่งเสริมประสิทธิภาพการทำงาน

2. ทศนะเชิงมนุษย์สัมพันธ์ ของ Follett กล่าวว่า ปัญหาในการบริหารขององค์กรใด ๆ ต้องมองไปที่มนุษย์สัมพันธ์และมีความเห็นว่า หลักความร่วมมือจะเป็นตัวที่ช่วยส่งเสริมการจัดองค์กรและการบริหารที่มีประสิทธิผลกล่าว คือ

2.1 แต่ละแผนกขององค์กรใด ๆ จะต้องมีความร่วมมือในแนวราบ (Horizontal) แทนที่จะเป็นหลักความร่วมมือในแนวตั้งโดยผ่านทางผู้บริหารสูงสุดขององค์กรนั้น ๆ

2.2 ความร่วมมือจะต้องมีทั้งในชั้นวางแผนและชั้นนำแผนออกปฏิบัติ

2.3 ความร่วมมือไม่ใช่ทำเป็นครั้งคราวแต่จะต้องทำอย่างต่อเนื่อง

3. ทศนะเชิงพฤติกรรมศาสตร์ของ Chester I. Barnard ได้เน้นถึงแนวความคิดที่เป็นระบบพฤติกรรมการบริหารภายในขอบข่ายงานทางสังคมศาสตร์กล่าวว่า การบริหารจะต้องทำงานในองค์กรเสมอ และในองค์กรมีกิจกรรมการร่วมมือระหว่างบุคคล 2 คน หรือมากกว่า

4. ทศนะวิธีการเชิงระบบ ของ Kaufman ได้ให้คำจำกัดความของ Systems Approaches ว่าเป็นกระบวนการ ซึ่งมุ่งถึงหลักการดำเนินงานที่ยึดเอาศูนย์รวมเป็นหลักงานทุกชนิดควรเริ่มจากการมีจุดมุ่งหมายของงาน (Needs Identification) ปัญหาที่ต้องแก้ไข (Problems Identification) วิธีการที่จะแก้ปัญหา (Problems Identification) และวิธีการประเมินผล (Evaluation) เพื่อเสนอแนะ วิธีการแก้ไขและปรับปรุงในคราวต่อไป (Recommendation)

ข้อสรุป การบริหารงานวิชาการ ถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารการศึกษา ทั้งนี้เพราะจุดมุ่งหมายของสถานศึกษาก็คือ การจัดการศึกษา คุณภาพ และมาตรฐานของสถานศึกษาจึงอยู่ที่งานด้านวิชาการ ซึ่งประกอบด้วย งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การจัดบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การจัดสิ่งเสริมงานด้านวิชาการ จะมีขั้นการวางแผนงานด้านวิชาการ ขั้นการจัดและดำเนินการและขั้นส่งเสริมและติดตามผลด้านวิชาการ หลักการบริหารงานด้านวิชาการ

1. ความหมายการบริหารงานวิชาการ

การบริหารงานวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นงานที่จะต้องปรับปรุงคุณภาพการเรียนรู้ ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของสถานศึกษาและเป็นเครื่องชี้ความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร การสร้างคุณภาพในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนความสำเร็จของสถานศึกษาอยู่ที่ การบริหารงานวิชาการ ซึ่งงานวิชาการมีขอบข่ายงานที่กว้างขวางในด้านหลักสูตรการศึกษาขั้น พื้นฐาน 2544 การจัดกิจกรรมการศึกษายภายในสถานศึกษา จะประสบความสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับ แนวทางในการบริหารและจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยเฉพาะการบริหารงานวิชาการ ทั้งนี้ได้ มีนักวิชาการให้ความหมายของการบริหารงานวิชาการดังที่ ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 15) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง การบริหารสถานศึกษาโดยมีการจัดกิจกรรมทุกอย่างที่ เกี่ยวกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพให้เกิดประโยชน์สูงสุด กับผู้เรียน เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527, หน้า 151) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการหมายถึง การดำเนินทุกชนิด เพื่อจะส่งเสริมในการพัฒนาเพื่อปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนของโรงเรียน ให้เป็นไปอย่างมี คุณภาพ นอกจากนี้ หวน พิณรุฬห์ (2525, หน้า 10) ได้กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการว่าเป็นกระบวนการปรับปรุงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งนี้ต้องมีองค์ประกอบในหลาย ๆ ด้าน อาทิ ต้องมีการควบคุมดูแลการจัดอุปกรณ์การเรียนการสอน การจัดแบบเรียน การจัดคู่มือคู่มือ การเผยแพร่งานวิชาการ การวัดผลประเมินผล การวิจัยค้นคว้า ตลอดจนถึงการนิเทศ

สุมิตร คุณานุกร (อ้างอิงใน บันลือ พฤกษ์วัน, 2537, หน้า 59) กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการ ว่า เป็นกิจกรรมทุกอย่างที่อยู่ภายในโรงเรียน ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งช่วยให้การศึกษาของเด็ก ผู้เรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้นโดยการส่งเสริมงานวิชาการของคณะครูในสถานศึกษาและภิกษุ สาธ (2526, หน้า 324) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การบริหารกิจกรรมทุกชนิดในสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการ ปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด

การบริหารงานวิชาการในโรงเรียน เป็นการบริหารงานกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในโรงเรียนทุกคน ให้การจัดกิจกรรมทางวิชาการดำเนินการให้ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ซึ่งถือได้ว่าเป็นกฎหมาย การศึกษา ฉบับแรกของไทย หรือเป็นกฎหมายแม่บทในการจัดการศึกษาของประเทศ ได้สอดคล้อง กับ เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 สารสำคัญคือ มุ่งเน้น ให้มี การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล มีเอกภาพ ใน เชิงนโยบายและมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจลงไปสู่เขตพื้นที่

สถานศึกษา และองค์ประกอบส่วนท้องถิ่นโดยเฉพาะมาตรา 39 กำหนดให้กระทรวงกระจายอำนาจและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการงบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไปยังเขตพื้นที่ และในมาตรา 27 ได้กำหนดให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาและให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพ ปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนคุณลักษณะที่พึงประสงค์ พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติพุทธศักราช 2542 (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2542, หน้า 11) สถานศึกษาจะสร้างความเป็นเลิศทางวิชาการได้นั้น โดยเฉพาะหลักสูตรที่กระจายอำนาจการจัด การศึกษาให้กับสถานศึกษาในทุก ๆ ด้านโดยให้จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของ ชุมชน ซึ่งมีและขอบข่ายของงานวิชาการตามทัศนะของ Miller (อ้างอิงใน กิติมา ปริดีดิลก, 2532, หน้า 55) ได้กล่าวถึงขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ ประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 4 ประการ กล่าวคือ

1. การจัดโปรแกรมการเรียน
2. การปฏิบัติตามโปรแกรม
3. การติดตามการเรียนการสอน
4. การจัดบริการการสอน

หลักสูตรของการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 นั้นในรูปแบบการบริหารงานวิชาการ ซึ่งจะต้องมีการดำเนินการในเรื่อง การบริหารหลักสูตร การบริหารการสอน การประเมินผลการเรียน การบริหารการนิเทศภายใน การบริหารการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ การบริหารงานวิจัยและพัฒนา ตลอดจนการบริหารโครงการอื่น ๆ ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจให้สถานศึกษา ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความเป็นจริง

อุทัย ธรรมเตโช (2531, หน้า 6) กล่าวถึงการบริหารวิชาการ ว่าเป็นกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวกับการพัฒนา และปรับปรุงการเรียนรู้ให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพที่สุด หรือการบริหารที่ให้พลเมืองมีความรู้ มีคุณธรรม สามารถประกอบสัมมาอาชีพ ดำรงตนเป็นพลเมืองดี ช่วยกันพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

การบริหารงานวิชาการ ดังนั้น อาจสรุปได้ว่า งานวิชาการถือว่าเป็นหัวใจของการบริหารสถานศึกษา เพราะจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของสถานศึกษา คือ การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับงานวิชาการทั้งสิ้น งานวิชาการเป็นการจัดการเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตร งานการเรียนรู้ การนำหลักสูตรไปใช้ งานสื่อการเรียนรู้ งานวัดผลและประเมินผล งานห้องสมุด งานนิเทศการศึกษา งานวางแผนการศึกษา และงานประชุมอบรมทางวิชาการ

จะเห็นได้ว่า การบริหารงานวิชาการนับเป็นงานที่สำคัญ ถือเป็นหัวใจของการบริหารที่จะสร้างนักเรียนให้มีคุณภาพ มีความรู้ มีจริยธรรม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี

2. ความสำคัญของการบริหารงานวิชาการ

งานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญในการจัดระบบงานให้รัดกุม และมีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ฉะนั้นจึงมีนักการศึกษาได้ให้ความสำคัญของงานวิชาการไว้ดังนี้

อัมภา บุญช่วย (2537, หน้า 2) กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการ ว่าเป็นงานที่เกี่ยวกับหลักสูตรและการสอน ผู้ศึกษาต้องใช้ความพยายาม และความสามารถเป็นอย่างมากในการนำคณะครูและผู้เกี่ยวข้อง เพื่อดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

รุจิรี ภู่อาระ และจันทร์ธานี สงวนนาม (2545, หน้า 56) กล่าวถึง การบริหารงานวิชาการ ว่าเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้ให้เกิดผลตามเป้าหมายของหลักสูตร อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การบริหารงานวิชาการ จึงเป็นกิจกรรมที่สำคัญในโรงเรียนที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการศึกษานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด

3. หลักการบริหารงานวิชาการ

ในการบริหารงานวิชาการจะต้องมีหลักการและวิธีการดำเนินงาน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหาร ดังนั้นในหลักการเบื้องต้นของการบริหารจึงต้องมีข้อความชัดเจนในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 15) ได้กล่าวถึง หลักการในการบริหารงานวิชาการ ไว้ดังนี้

1. หลักแห่งประสิทธิภาพ หมายถึง การได้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยไม่เพิ่มการลงทุน คือ นักเรียนนักศึกษาสามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตร โดยไม่ลาออกกลางคัน เร็วเกินเวลาและช้ากว่ากำหนด

2. หลักแห่งประสิทธิผล หมายถึง ผลผลิตได้ตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ นั่นคือ นักเรียนมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ความสามารถ ทักษะ คุณภาพ และการจัดการได้

การบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา จึงควรคำนึงถึงหลักการบริหารสถานศึกษาที่มุ่งให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด

งานวิชาการ เป็นงานที่มีขอบข่ายกว้างขวางงานวิชาการในโรงเรียน จึงเป็นงานหลักในการพัฒนาคุณภาพและการบริหารมีหลักการที่สำคัญร่วมกัน ที่จะนำไปสู่การบริหารงานด้านวิชาการโดย กิติมา ปรีดีติติก (2532, หน้า 48) ได้สรุปหลักการบริหารงานวิชาการได้ดังนี้

1. จัดทำแผนงานวิชาการที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือนโยบายหลัก
2. การบริหารงานวิชาการมุ่งความร่วมมือกันทำงาน
3. ควรกระจายอำนาจและความรับผิดชอบให้ผู้ปฏิบัติ
4. ควรส่งเสริมผู้ร่วมงานให้ปรับปรุงตนเองด้านวิชาการ
5. ริเริ่มสร้างสรรค์ในงานวิชาการ
6. ใช้เทคนิคการส่งเสริมมากกว่าการสอนคน
7. สร้างขวัญกำลังใจในการทำงาน
8. ควรมีคณะกรรมการที่ปรึกษาทางวิชาการ
9. ให้ครูเข้าใจจุดประสงค์ และจุดมุ่งหมายของการสอนทุกวิชาที่รับผิดชอบ
10. ติดตามและประเมินผล

การที่จะพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ดีขึ้นนั้น ต้องปรับกระบวนการและวิธีการที่อาจการตัดสินใจอยู่หน่วยเหนือโรงเรียนไปสู่การบริหารที่เน้นการกระจายอำนาจ ไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยงานปฏิบัติและให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา อย่างแท้จริงและหลักการบริหารการศึกษาในรูปแบบของใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School-Based Management) และตามแนวคิดของ Cohen and Uphoff (อ้างอิงใน อุทัย บุญประเสริฐ, 2542, หน้า 114) มีหลักการประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในช่วงเริ่มต้นช่วงดำเนินการวางแผน และช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงานในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการ นั้นจะได้อาจมาจากคำถามที่ว่าใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้างและจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังต้องกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ จะรวมถึงผลประโยชน์ในทางบวกและทางลบที่เป็น ผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญ ที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีอิทธิพลในการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ และจากรายงานการประชุมแนวคิด และประสบการณ์การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (S B M) กระทรวงศึกษาธิการ (2544, หน้า 3-4) ได้นำเสนอหลักการของ School-Based Management ไว้ดังนี้

หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจ การจัดการศึกษา จากส่วนกลาง ไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยเชื่อว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก

หลักการมีส่วนร่วม (Participation of Collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้ที่ มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียได้มีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษา ทั้งครูผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน ซึ่งบุคคลที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบการจัดการศึกษามากขึ้น

หลักการบริหารตนเอง (Self Managing) เป็นแนวทางที่ทางโรงเรียนต้องดำเนินการ มีระบบการบริหารตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงาน ซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายวิธีที่แตกต่างกันและแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียนผลที่ได้ น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะทางตรงหรือทางอ้อม

หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติ

หลักการมีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุนไม่ใช่ภาวะผู้นำแบบชี้หน้า หรือสั่งการแต่เป็นผู้นำที่เน้นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

หลักการพัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach) มีการปรับปรุงโครงสร้างและวัฒนธรรมขององค์กร โดยในการเปลี่ยนแปลงต้องให้ระบบทั้งหมดเห็นด้วยและสนับสนุน

โคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff อ้างอิงใน อุทัย บุญประเสริฐ, 2542, หน้า 114) ได้สรุปหลักการบริหารที่เน้นการกระจายอำนาจไปยังโรงเรียนที่เป็นหน่วยงานปฏิบัติและให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการบริหารอย่างแท้จริง ในรูปแบบของการใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School- Based Management) ไว้ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น ช่วงดำเนินการวางแผน และช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีใด

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้วยังต้องกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วยผลประโยชน์ของโครงการนี้ จะรวมถึงผลประโยชน์ในทางบวกและทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งอาจเป็นผลประโยชน์และเป็นโทษได้ทั้งต่อบุคคลและสังคม

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งมีสิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกต คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectations) ซึ่งมีอิทธิพลในการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้ และจากรายงานการประชุมแนวคิดและประสบการณ์การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (S B M)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2544, หน้า 3-4) ได้เสนอหลักการในการบริหารงานแบบใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - Based Management) ไว้ดังนี้

1. หลักการกระจายอำนาจ (Decentralization) เป็นการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาจากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุด โดยเชื่อว่าโรงเรียนเป็นหน่วยงานสำคัญในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการศึกษาของเด็ก

2. หลักการมีส่วนร่วม (Participation of collaboration or Involvement) เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้มีส่วนร่วมในการบริหารตัดสินใจ และร่วมจัดการศึกษาทั้งครูผู้ปกครอง ตัวแทนชุมชน ตัวแทนศิษย์เก่าและตัวแทนนักเรียน ซึ่งบุคคลที่ได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและรับผิดชอบการจัดการศึกษามากขึ้น

3. หลักการบริหารตัวเอง (Self Managing) เป็นแนวทางที่ทางโรงเรียนต้องดำเนินการมีระบบการบริหารตนเอง โดยให้โรงเรียนมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในการดำเนินงานซึ่งอาจดำเนินการได้หลากหลายวิธีที่แตกต่างกัน แล้วแต่ความพร้อมและสถานการณ์ของโรงเรียนผลที่ได้น่าจะมีประสิทธิภาพสูงกว่าเดิม ที่ทุกอย่างถูกกำหนดมาจากส่วนกลาง ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือทางอ้อม

4. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ส่วนกลางมีหน้าที่กำหนดนโยบายและควบคุมมาตรฐาน มีองค์กรอิสระทำหน้าที่ตรวจสอบคุณภาพการบริหารจัดการการศึกษา เพื่อให้มีคุณภาพและมาตรฐานเป็นไปตามกำหนดและเป็นไปตามนโยบายของชาติ

5. หลักการมีภาวะผู้นำแบบเกื้อหนุน ไม่ใช่ภาวะผู้นำแบบชี้แนะหรือสั่งการ แต่เป็นผู้นำที่เน้นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวก

6. หลักการพัฒนาทั้งระบบ (Whole School Approach) มีการปรับปรุงโครงสร้าง และวัฒนธรรมขององค์กร โดยในการเปลี่ยนแปลงต้องให้ระบบทั้งหมดเห็นด้วยและสนับสนุนบุช (Bruce, อ้างอิงใน ผกา แสงสุวรรณ, 2535, หน้า 31) ได้สรุปถึงหลักการบริหารงานวิชาการ ไว้ 2 ประการดังนี้

6.1 หลักแห่งประสิทธิภาพ (Efficiency) คือ หลักการบริหารที่สามารถทำให้ ผลผลิตเพิ่มขึ้นในขณะที่การลงทุนเท่าเดิม กล่าวคือ นักเรียนสามารถสำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร ไม่ออกกลางคันและไม่สำเร็จช้ากว่าที่กำหนดไว้

6.2 หลักแห่งประสิทธิผล (Effectiveness) คือหลักที่สามารถทำให้ผลผลิตมี คุณสมบัติตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ ความสามารถ มีทักษะ และมีความสามารถในการจัดการ

จากแนวคิดและหลักการบริหารแบบ School Base Management ส่วนใหญ่จะเป็น การ มุ่งเน้นให้มีการกระจายอำนาจในการจัดการให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียให้มีการตรวจสอบ การพัฒนา ทั้งระบบการมีส่วนร่วม ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าหลักการหรือแนวคิดต่าง ๆ ทั้งหมดทั้งปวงต้องมุ่งเน้นเพื่อ ผลประโยชน์ที่เอื้อให้กับผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นหลัก

สรุปโดยรวมแล้ว การบริหารงานวิชาการมีหลักการดังนี้

1. หลักแห่งประสิทธิภาพ (Efficiency) หมายถึง การได้มีผลผลิตเพิ่มขึ้นโดยไม่เพิ่ม การลงทุน นั่นคือนักเรียนสามารถสำเร็จการศึกษาตามกำหนดของหลักสูตรโดยไม่ออกกลางคัน เรียนเกินเวลา หรือช้ากว่ากำหนด

2. หลักแห่งประสิทธิผล (Effectiveness) หมายถึง ผลผลิตได้ตามจุดหมายที่วางไว้ นั่นคือ นักเรียนมีคุณภาพตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร มีความรู้ ความสามารถ ทักษะคุณภาพ และการจัดการได้

4. ขอบข่าย/ภารกิจการบริหารงานวิชาการ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546, หน้า 32-37) สรุป ขอบข่าย/ภารกิจการบริหารงาน วิชาการ ไว้ดังนี้

1. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน
4. การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งเรียนรู้

7. การนิเทศการศึกษา
8. การแนะแนวการศึกษา
9. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพในสถานศึกษา
10. การส่งเสริมความรู้ด้านวิชาการแก่ชุมชน
11. การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการกับสถานศึกษาอื่น
12. การส่งเสริม และสนับสนุนงานวิชาการแก่บุคคล ครอบครั้ว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่นที่จัดการศึกษา

จากขอบข่ายภารกิจการบริหารงานวิชาการ แต่ละกลุ่มงาน มีภาระ บทบาท หน้าที่ ดังนี้

1. กลุ่มงานหลักสูตร

1.1 งานพัฒนาหลักสูตร

1.1.1 ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น

1.1.2 วิเคราะห์สภาพแวดล้อม และ ประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์โดยมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในโรงเรียน และชุมชน

1.1.3 จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมาย และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.1.4 นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

1.1.5 เสนอแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

1.1.6 จัดทำหลักสูตรและแนวปฏิบัติการใช้หลักสูตร

1.1.7 ตรวจสอบเกี่ยวกับการโอนย้าย หลักสูตรระหว่างโรงเรียนและหลักสูตรอื่น

1.1.8 สัมรวจความต้องการของผู้รับบริการในการจัดการเรียนรู้นอกระบบโรงเรียน การเรียนแบบอধ্যาศัย รวมทั้งกำหนดแนวทางการใช้หลักสูตร เสนอแนะกลุ่มงาน งานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

1.2 งานพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.2.1 ส่งเสริมนิเทศ ติดตามและกำกับให้ครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ

1.2.2 ส่งเสริมนิเทศ ติดตามและกำกับให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัด เนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของนักเรียน

1.2.3 จัดให้มีการนิเทศการเรียนรู้แก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ ส่งเสริมให้มีการ พัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

1.2.4 ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู โดยการจัดอบรมสัมมนา ศึกษาดูงานตาม สถาบันต่าง ๆ เพื่อนำมาพัฒนาการเรียนรู้

1.3 งานตารางสอน

1.3.1 สัมรวจความรู้ ความสามารถของครู และความสอดคล้องของครูกับ หลักสูตรของโรงเรียน ประสานกับกลุ่มบริหารงานบุคคลเพื่อจัดสรรอัตรากำลัง

1.3.2 วิเคราะห์โครงสร้างหลักสูตร สัมรวจความต้องการ ความถนัดความสนใจ ร่วมกับกลุ่มงานแนะแนว และเสนอแนะต่อคณะกรรมการบริหารหลักสูตรเพื่อจัดรายวิชาให้ นักเรียนลงทะเบียน

1.3.3 จัดตารางสอนนักเรียน ครู ตารางการใช้ห้อง และติดตาม ควบคุมให้การ ดำเนินการตามตารางสอนให้ถูกต้อง ทั้งการเรียนและการสอน

1.3.4 กำหนดแนวปฏิบัติในการจัดสอนแทน ติดตามผลการปฏิบัติ

2. กลุ่มงานทะเบียนและวัดผล

2.1 งานทะเบียน

2.1.1 จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ระเบียบ คู่มือ เกี่ยวกับงานทะเบียน

2.1.2 ดำเนินการกรอกข้อมูลนักเรียน ลงทะเบียน ข้อมูลผลการเรียนใน ระบบงานทะเบียน

2.1.3 ตรวจสอบผลการจบการศึกษา ออกหลักฐานทางการศึกษา กรณีนักเรียน ย้ายสถานศึกษา จบการศึกษา การรับรองการเป็นนักเรียน

2.1.4 ควบคุมการออกเกียรติบัตรในโรงเรียน

2.1.5 เก็บรักษาเอกสาร/หลักฐานที่เกี่ยวข้องตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี

2.1.6 รายงานผลการจบการศึกษาต่อหน่วยงานต่าง ๆ ตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง

2.2 งานวัดผลและประเมินผล

2.2.1 จัดหาวัสดุ อุปกรณ์ เอกสาร ระเบียบ คู่มือ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่ครู ในการวัดผล ประเมินผลการเรียน

2.2.2 กำหนดระเบียบ แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผล ประเมินผลของ สถานศึกษา

2.2.3 ส่งเสริมนิเทศ ติดตาม พัฒนาครู และกำกับดูแลให้ครูจัดทำแผนการ วัดผลประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการ เรียนรู้ แผนการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.2.4 ส่งเสริม นิเทศ ติดตาม ควบคุมและกำกับให้ครูดำเนินการวัดผล และ ประเมินผลการเรียนรู้โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการปฏิบัติและผลงาน

2.2.5 ดำเนินการสอบคัดเลือกนักเรียนเข้าศึกษาต่อ และอื่น ๆ ที่นอกเหนือจาก การเรียนรู้ปกติ

2.2.6 พัฒนาเครื่องมือวัดผล ประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

2.2.7 ดำเนินการจัดทำข้อมูลการวัดและประเมินผลการเรียน กรอกข้อมูล ติดตาม ตรวจสอบการกรอกข้อมูลของครู ในระบบงานวัดผล และส่งต่องานทะเบียน

2.2.8 วิเคราะห์และประเมินผลการเรียน

2.2.9 ดำเนินการแก้ไขปัญหาการเรียนของนักเรียน ทั้งระหว่างเรียนและหลัง การประเมินผลร่วมกับผู้สอน กลุ่มสาระ กลุ่มงาน งานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้ และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.1 จัดโครงสร้างการบริหารกลุ่มสาระการเรียนรู้

3.2 บริหารกลุ่มสาระการเรียนรู้ให้เป็นไปตามหลักสูตรของโรงเรียนสอดคล้องกับ นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของโรงเรียน และของหลักสูตร

3.3 ควบคุม ดูแล กำกับการใช้หลักสูตรของกลุ่มสาระการเรียนรู้ ประเมินผลการใช้ หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งเสนอขอปรับปรุงหลักสูตรในข้อบกพร่อง หรือจุดที่ควรพัฒนา

3.4 ดูแล ควบคุม กำกับ ติดตามการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามหลักสูตรตาม ตารางสอน

3.5 จัดการนิเทศภายใน การวิจัยในชั้นเรียน และการพัฒนาครูโดยการ ประชุมสัมมนา ศึกษาดูงาน

3.6 จัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรร่วมกับงานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.7 ควบคุมดูแลให้การดำเนินงานของกลุ่มสาระให้เป็นไปตามแผนปฏิบัติการของโรงเรียน

3.8 ประสานงานระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนในการบูรณาการการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มสาระ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.9 จัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของกลุ่มสาระ

4. กลุ่มงานส่งเสริมคุณภาพการจัดการศึกษา

4.1 งานนิเทศภายใน

4.1.1 จัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนรู้ในโรงเรียน

4.1.2 นิเทศ ติดตาม จัดหาผู้นิเทศ เครื่องมือการนิเทศ เอกสารเกี่ยวกับการนิเทศงานวิชาการ

4.1.3 พัฒนาครูให้มีความรู้ความสามารถในการนิเทศทั้งผู้ให้การนิเทศ และผู้รับการนิเทศ

4.1.4 พัฒนาระบบการนิเทศให้มีความหลากหลาย สนองต่อความต้องการของครูและบุคลากรทางการศึกษา และโรงเรียน รวมทั้งจัดระบบสารสนเทศและการจัดทำรายงานการนิเทศ

4.2 งานวิจัยและวิจัยในชั้นเรียน

4.2.1 ศึกษาวิเคราะห์ วิจัยการบริหาร การจัดการและพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา

4.2.2 ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

4.2.3 ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนเผยแพร่ผลการวิจัย หรือพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ และงานวิชาการกับ สถานศึกษา บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงาน และ สถาบันอื่น

4.2.4 รวบรวม จัดทำรายงานการวิจัย

4.3 งานส่งเสริมความเป็นเลิศทางวิชาการ

4.3.1 ส่งเสริมให้ครูและนักเรียนได้แสดงผลงานทางวิชาการ

4.3.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนมีโอกาสเข้าร่วมแข่งขันและทดสอบความรู้ทางวิชาการของสถาบันอื่นทางวิชาการในทุกระดับ

5.2 งานศูนย์เทคโนโลยีทางการบริหารและการเรียนรู้

5.2.1 วางแผน จัด ควบคุมดูแล แก้ไขปัญหา และเป็นพี่ปรึกษาในการใช้เทคโนโลยี ระบบเครือข่ายภายในโรงเรียน ทั้งการใช้อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต วิทยุ โทรทัศน์

5.2.2 พัฒนาคู่มือ นักเรียน และบุคลากรเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งส่วนที่เป็นฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์

5.2.3 สนับสนุนฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์ต่อการบริหารงานและการจัดการเรียนการสอน

5.2.4 พัฒนาระบบเครือข่ายภายในโรงเรียน ทั้งการใช้อินเทอร์เน็ต อินทราเน็ต วิทยุ โทรทัศน์ ทั้งส่วนที่เป็นฮาร์ดแวร์ และซอฟต์แวร์

5.2.5 เป็นผู้จัดการระบบเครือข่าย และเว็บมาสเตอร์ของโรงเรียน

5.2.6 ประสานร่วมมือในการผลิต จัดหา พัฒนา การใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการจัดการเรียนรู้ และ พัฒนางานวิชาการกับบุคลากรภายในสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงาน และสถาบันอื่น

5.2.7 ประเมินผลการใช้สื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

5.3 งานพัฒนานวัตกรรมทางการศึกษา

5.3.1 สนับสนุนการทำผลงานเพื่อเลื่อนวิทยฐานะของครูและผู้บริหาร

5.3.2 จัดอบรมสัมมนาให้ครูได้เรียนรู้ด้านวิชาการที่ทันสมัยเกิดแนวทางในการคิดสร้างสรรค์ นวัตกรรม

5.3.3 คัดสรรนวัตกรรมต้นแบบ ยกย่อง มอบรางวัลและเผยแพร่เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

6. กลุ่มงานห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้

6.1 งานห้องสมุดและศูนย์วิทยบริการ

6.1.1 จัดทำแผนปฏิบัติการ งบประมาณ โครงการของงานห้องสมุดให้เป็นไปตามนโยบายของโรงเรียน

6.1.2 จัดและพัฒนาสถานที่ห้องสมุดให้เหมาะสมกับเป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ได้ตลอดเวลาและหลากหลาย

6.1.3 จัดให้มีวัสดุ ครุภัณฑ์ และเครื่องอำนวยความสะดวกที่เพียงพอกับจำนวนสมาชิก

6.1.4 ดูแล เก็บรักษา ซ่อมบำรุง ครุภัณฑ์ ให้อยู่ในสภาพที่ดีใช้งานได้ตลอด

6.1.5 จัดหา สื่อ ทำเอกสาร วารสาร และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการค้นคว้าหาความรู้และความบันเทิง

6.1.6 ให้บริการใช้ห้องสมุดแก่นักเรียน ครู และบุคคลภายนอก

6.1.7 จัดบรรยากาศ สถานที่ และสิ่งแวดล้อม การบริการให้ชักจูงบุคคลภายนอกให้เห็นประโยชน์ และเข้ามาใช้บริการ

6.1.8 จัดกิจกรรมส่งเสริมให้นักเรียนของโรงเรียนมีนิสัยรักการอ่าน

6.1.9 จัดทำสถิติ ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินงาน รวมทั้งประเมินผลงานที่ปฏิบัติตลอดภาคเรียนปี

6.2 งานแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.2.1 สำรวจแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งในสถานศึกษา ชุมชนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6.2.2 จัดทำเอกสารเผยแพร่แหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้แก่ครูสถานศึกษาอื่น บุคคล องค์กร หน่วยงาน

6.2.3 จัดตั้ง และ พัฒนาแหล่งการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้

6.2.4 ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งใน และนอกโรงเรียนการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.2.5 ร่วมกับกลุ่ม/กลุ่มงาน/งาน/กลุ่มสาระ ในการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน

7. กลุ่มงานเครือข่ายพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้

7.1 งานสร้างเครือข่ายการพัฒนาวิชาการ

7.1.1 ประสานงานและจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวิชาการกับกลุ่มโรงเรียนเครือข่ายมัธยมศึกษาตอนปลายจังหวัดกาญจนบุรี เครือข่ายครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ กลุ่มเครือข่ายโรงเรียนที่โรงเรียนสังกัดอยู่ และเครือข่ายอื่น

7.1.2 ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูมีส่วนร่วม เป็นสมาชิกเครือข่ายสถานศึกษา สถาบัน สมาคมองค์กรต่าง ๆ เพื่อการพัฒนาวิชาชีพ

7.1.3 มีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อการกิจต่าง ๆ ของศูนย์เครือข่ายรวมทั้งให้ข้อเสนอแนะหรือดำเนินงานเพื่อการพัฒนากิจกรรมของศูนย์เครือข่าย

7.2 งานศูนย์กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี

7.2.1 บริหารงานศูนย์กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยีให้เป็นไปตาม
แผนนโยบาย และภารกิจที่ได้รับมอบหมายจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และคณะกรรมการ
บริหารศูนย์ ฯ

7.2.2 วางแผนและดำเนินการจัดโครงการ/กิจกรรมของศูนย์ฯ

7.2.3 จัดให้มีการฝึกแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การพัฒนาครูในด้านการจัดการ
เรียนรู้วิชาการงานอาชีพและเทคโนโลยี

7.2.4 จัดให้มีพัฒนาหลักสูตร กระบวนการจัดการเรียนรู้ การจัดทำและ
พัฒนาสื่อ นวัตกรรมจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี

การบริหารงานวิชาการจึงเป็นภารกิจสำคัญที่ผู้บริหารสถานศึกษา ต้องจัด
การศึกษาของให้มีคุณภาพ เพื่อสร้างนักเรียนที่มีคุณภาพ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อ
นำไปใช้ในการดำรงชีวิตในสังคมต่อไปได้เป็นอย่างดี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 2; 163) ให้
ความสำคัญต่อการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา โดยกล่าวว่าการบริหาร
สถานศึกษา ตามบทบาท ภาระ หน้าที่และงานของผู้บริหารสถานศึกษานั้น งานวิชาการถือว่าเป็น
งานหลัก ส่วนงานด้านอื่น ๆ ถือว่าเป็นงานที่มีความสำคัญรองลงมาและเป็นงานสนับสนุน
ผู้บริหารที่ยึดงานวิชาการเป็นหลักในการบริหารและมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ จะนำโรงเรียน
ไปสู่ความสำเร็จ และได้กำหนดงานหลัก 6 ด้าน ของการบริหารงานวิชาการเป็นความรู้เฉพาะ
ตำแหน่งในการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อเข้าสู่ตำแหน่งสายงานผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักสูตร
ผู้ช่วยผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารสถานศึกษา ประจำปีงบประมาณ 2547 ไว้ดังนี้

1. หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร
2. การจัดการเรียนรู้
3. การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
4. การนิเทศภายใน
5. การวัดและการประเมินผลการศึกษา
6. การประกันคุณภาพการศึกษา

สรุปได้ว่า สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดความรู้พื้นฐานที่
จำเป็นด้านงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้ที่เข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ว่าควร
มีความรู้ความสามารถตามขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ 5 ด้าน คือ ด้านบริหารหลักสูตร ด้าน

กระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดและประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ด้านนิเทศ
ภายใน

4.1 การบริหารหลักสูตร

หลักสูตรเปรียบเสมือนหัวใจสำคัญในการจัดการศึกษา ทุกรูปแบบและทุกระดับ
การที่โรงเรียนจะประสบความสำเร็จ หรือล้มเหลวในการจัดการศึกษามากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับ
กับหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรของโรงเรียนนั้น

4.1.1 ความหมายของหลักสูตร

หลักสูตรมีความหมายในลักษณะต่าง ๆ ขึ้นอยู่กับมุมมองของผู้ใช้
หลักสูตรที่สังเกตเห็นในคุณค่าและการใช้ประโยชน์ที่แตกต่างกัน การสร้าง พัฒนา และการวิเคราะห์
หลักสูตรเป็นไปในแนวทางโดยขึ้นอยู่กับการให้ความหมายของหลักสูตร ได้มีนักการศึกษาให้
ความหมายของหลักสูตร ไว้ดังนี้

วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542, หน้า 48) ให้ความหมายว่า หลักสูตร
หมายถึงมวลงประสพการณที่จัดให้กับผู้เรียนโดยวางแผนล่วงหน้าอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อมุ่งหวังให้
ผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งทางด้านสติปัญญา จิตใจ อารมณ และทักษะต่าง ๆ อันเป็น
ประสพการณที่ผ่านเข้าไปในการรับรู้ของผู้เรียน

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544, หน้า 14-15) ให้ความหมายหลักสูตรไว้
4 ลักษณะ ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาสาระที่ใช้สอน
2. หลักสูตร หมายถึง มวลงประสพการณที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียน
3. หลักสูตร หมายถึง กิจกรรมการเรียนรู้
4. หลักสูตรหมายถึง สิ่งที่สังคมาคดหมายหรือมุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนได้รับ

ชูศรี สุวรรณชาติ (2544, หน้า 41) ให้ความหมายว่า หลักสูตร หมายถึง
มวลงประสพการณทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้สามารถ
ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุขและเจริญงอกงาม

อุดม เขยกีวงค์ (2545, หน้า 2) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายทั้งที่เป็น
รูปธรรมและนามธรรม ดังนี้

1. หลักสูตร คือ จุดหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ
2. หลักสูตร คือ ประสพการณที่ปวงของนักเรียนที่จัดโดยโรงเรียน
3. หลักสูตร คือ กิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน
4. หลักสูตร คือ รายวิชาหรือเนื้อหาวิชาที่เรียน

5. หลักสูตรคือแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวังแก่ผู้เรียน

สรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง ข้อกำหนดและแนวทางในการจัดประสบการณ์ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อมุ่งประสงค์จะอบรมฝึกฝนผู้เรียนให้มีความรู้และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามที่สังคมต้องการ

4.1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษาในทุกระดับเนื่องจากหลักสูตรเป็นข้อกำหนดและแนวทางในการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่สังคมคาดหวัง หลักสูตรจึงเป็นเครื่องชี้ให้เห็นภาพของสังคมในอนาคต มีนัยการศึกษาให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของหลักสูตรไว้ ดังนี้

ศรินทิพย์ ภู่อาลี (2542, หน้า 22) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นหัวใจของการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงการศึกษของประเทศซึ่งเปรียบเสมือนแนวทางที่สามารถทำให้เราทราบได้ทันทีว่า การจัดการศึกษาของประเทศที่จัดให้แก่เยาวชน เน้นหนักไปในทางใดในแง่ความรู้ การเสริมสร้างทักษะ และเจตคติอันมีผลโดยตรงต่อตัวเด็กและสังคม

นิคม ชมภูหลง (2545, หน้า 52) กล่าวว่า หลักสูตรมีความสำคัญ คือ เป็นเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติงานของครู เป็นเกณฑ์มาตรฐานในการควบคุมการเรียนรู้ระดับต่าง ๆ การจัดสรรงบประมาณและบุคลากรให้แก่โรงเรียน เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงานและพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา และชี้ให้เห็นถึงความเจริญของประเทศ

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 16) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัย และมีประสิทธิภาพคนในประเทศนั้นก็ย่อมมีความรู้ มีคุณภาพและมีศักยภาพในการพัฒนาประเทศอย่างเต็มที่

สรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญยิ่งในการจัดการศึกษา เพราะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน แนวทางในการพัฒนาสังคมไทย และช่วยให้ครูมีทิศทางในการจัดการเรียนรู้ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาชาติ ผู้บริหารจึงต้องให้ความสำคัญในด้านการบริหารหลักสูตรเป็นอันดับแรก

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ปัจจุบันโรงเรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานทั่วประเทศใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรแกนกลางในการจัดการศึกษาของโรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544, หน้า 1) ซึ่งให้โรงเรียนใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เมื่อวันที่ 2 พฤศจิกายน 2544 โดยให้เริ่มใช้ในโรงเรียนนอกร่องและโรงเรียนเครือข่าย ตั้งแต่ปีการศึกษา 2545 และให้ใช้พร้อมกันทั่วประเทศในปีการศึกษา 2546 ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และ 4 ในปีการศึกษา 2547 ให้ใช้ในชั้นเรียนถัดไป และครบทุกชั้นเรียนในปีการศึกษา 2548 ในการกำหนดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลาง

กรมวิชาการ (2544 ก, หน้า 2-27) กำหนดขึ้นโดยยึดหลักความมีเอกภาพ ด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ คือเป็นหลักสูตรแกนกลางที่มีโครงสร้างยืดหยุ่น มีจุดมุ่งหมายเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในภาพรวม 12 ปี เฉพาะส่วนที่จำเป็นสำหรับการพัฒนา คุณภาพชีวิต ความเป็นไทยความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนการศึกษาต่อและเปิดโอกาสให้โรงเรียนจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ ปัญหาของชุมชนสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนด้วย โดยได้กำหนด

สาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ไว้ดังนี้

1. หลักการ เป็นแนวทางในการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้เป็นไปตามแนวนโยบายของการจัดการศึกษาของประเทศ หลักการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมีดังนี้
  - 1.1 เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
  - 1.2 เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน ที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
  - 1.3 ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ
  - 1.4 เป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลา และการจัดการเรียนรู้
  - 1.5 เป็นหลักสูตรที่จัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

2. จุดหมายของหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นหลักสูตรแกนกลางของประเทศที่มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เป็นคนดี มีปัญญา มีความสุขและมีความเป็นไทย มีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพ จึงกำหนดจุดหมายของหลักสูตรซึ่งถือเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่อไปนี้

2.1 เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัยในตนเอง ปฏิบัติตามหลักธรรมของศาสนา มีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมอันพึงประสงค์

2.2 มีความคิดสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้า

2.3 มีความรู้อันเป็นสากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ

2.4 มีทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และทักษะในการดำเนินชีวิต

2.5 รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี
2.6 มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค

2.7 ภูมิใจในความเป็นไทยและยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2.8 มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬาภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติ และพัฒนาสิ่งแวดล้อม

2.9 มีความรักประเทศชาติและท้องถิ่น มุ่งทำประโยชน์และสิ่งที่ดีงามให้สังคม

3. โครงสร้างและสาระของหลักสูตร หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 มีโครงสร้างและสาระสำคัญของหลักสูตรสรุปได้ดังนี้

3.1 กำหนดเวลาเรียน 12 ปี โดยแบ่งเป็น 4 ช่วงชั้น ดังนี้

ช่วงชั้นที่ 1 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

3.2 กำหนดสาระการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วยองค์ความรู้ ทักษะหรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะหรือค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนเป็น 8 กลุ่ม ดังนี้

ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา การงานอาชีพและเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศ

3.3 กำหนดให้มีกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพิ่มเติมจากการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่มเพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม โดยแบ่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเป็น 2 ลักษณะ คือกิจกรรมแนะแนวและกิจกรรมนักเรียน

3.4 กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เป็น 2 ลักษณะ คือ มาตรฐานการเรียนรู้การศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ซึ่งเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 6 และ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6

3.5 กำหนดเวลาเรียนของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น ดังนี้
ช่วงชั้นที่ 1 และ 2 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 และ 4-6 ประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 ประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง

ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

4. การจัดหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหลักสูตรที่กำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ในการพัฒนาผู้เรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 สำหรับผู้เรียนทุกคนทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถปรับใช้ได้กับการจัดการศึกษาทุกรูปแบบ เป็นการกำหนดโครงสร้างที่เป็นสาระการเรียนรู้ จำนวนเวลาไว้อย่างกว้าง ๆ มาตรฐานการเรียนรู้ที่แสดงคุณภาพเมื่อผู้เรียนเรียนจบ 12 ปี และเมื่อเรียนจบในแต่ละช่วงชั้น โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความถนัดความสนใจ ความต้องการ และความแตกต่างระหว่างบุคคลสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาต้องนำโครงสร้างของหลักสูตรไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา โดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความพร้อม เอกสาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

4.1 หลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่เกิดจากเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ที่ต้องการให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยได้กระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษาทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป มาให้โรงเรียนบริหารจัดการเอง โรงเรียนจึงต้องจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาของตนเองขึ้น โดยยึดหลักการจุดหมายโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 เป็นกรอบแนวทาง เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ สอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการความสนใจของผู้เรียน ชุมชนท้องถิ่น และสังคมประเทศชาติ ซึ่ง ประยูร ศรีประสาธน์ (2546, หน้า 86-89) กล่าวว่าหลักสูตรสถานศึกษา เป็นแนวทางหรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความสามารถ โดยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน สถานศึกษาจะต้องทำงานร่วมกับครอบครัวและชุมชนท้องถิ่น หน่วยงานและสถานศึกษา ทั้งภาครัฐและเอกชนในท้องถิ่นวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยจะต้องจัดทำสาระการเรียนรู้ ทั้งรายวิชาที่เป็นพื้นฐานและรายวิชาที่ต้องการเรียนเพิ่มเติมเป็นรายปีหรือรายภาค และกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์จากจุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานหลักสูตรสถานศึกษา จึงเป็นหลักสูตรที่โรงเรียนจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียน ตามกรอบแนวทางของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 โดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน ชุมชนและท้องถิ่น

4.2 กระบวนการบริหารหลักสูตร

หลักสูตรที่ดีต้องมีความชัดเจน เหมาะสมกับผู้เรียนและสังคม หลักสูตรสถานศึกษาที่โรงเรียนจัดทำขึ้นจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับกระบวนการบริหารหลักสูตร ได้มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาให้แนวทางในการบริหารงานหลักสูตรไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ข, หน้า 34) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ศึกษาวิเคราะห์เอกสารหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 สาระแกนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ข้อมูลสารสนเทศเกี่ยวกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชนและท้องถิ่น

2. วิเคราะห์สภาพแวดล้อมและประเมินสถานภาพสถานศึกษาเพื่อกำหนดวิสัยทัศน์ ภารกิจ เป้าหมาย คุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายรวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

3. จัดทำโครงสร้างหลักสูตรและสาระต่าง ๆ ที่กำหนดให้มีในหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ เป้าหมายและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพยายามบูรณาการเนื้อหาสาระทั้งในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันและระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

4. นำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนรู้และบริหารจัดการการใช้หลักสูตรให้เหมาะสม

5. นิเทศการใช้หลักสูตร

6. ติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

7. ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรตามความเหมาะสม

ถวัลย์ ชัยจิรฉายากุล, ปราวณี สังขะตะววรรณ และประภาพรรณ เขียมสุภาษิต (2545, หน้า 27-30) กล่าวว่า หลักสูตรของสถานศึกษาจะมีคุณภาพและประสิทธิภาพหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยการบริหารจัดการหลักสูตรอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วยงานและภารกิจที่โรงเรียนจะต้องดำเนินการ คือ

1. การเตรียมความพร้อมของสถานศึกษา ภารกิจที่ผู้บริหารและครูผู้สอน ตลอดจนบุคลากรที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการเพื่อเตรียมความพร้อมของสถานศึกษามีดังนี้

1.1 สร้างความตระหนักให้แก่บุคลากรของสถานศึกษา ประกอบด้วยคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน และนักเรียน เพื่อให้เห็นความสำคัญหรือความจำเป็นที่ต้องร่วมมือกันบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา

1.2 ดำเนินการแต่งตั้งคณะกรรมการและคณะอนุกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544

1.3 เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานองค์กรในชุมชนทุกฝ่ายได้รับทราบ และให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษา

1.4 จัดทำข้อมูลสารสนเทศของสถานศึกษาให้เป็นระบบ

1.5 จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาหรือธรรมนูญสถานศึกษา

1.6 พัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถนำความรู้ไปใช้จัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา

2. การจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการสถานศึกษาและคณะอนุกรรมการระดับกลุ่มวิชา จะต้องดำเนินการจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษาดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาองค์ประกอบของหลักสูตรว่า กำหนดสาระของท้องถิ่นไว้อย่างไร และมีความสอดคล้องสัมพันธ์และสมดุลอย่างไร

2.2 วิเคราะห์ขอบข่ายเนื้อหาหรือสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ทั้งองค์ประกอบด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม

2.3 ศึกษาสภาพปัญหาของชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่นความต้องการของชุมชนและสังคม

2.4 ปรับปรุงสาระการเรียนรู้เพิ่มเติมในส่วนที่ต้องจัดให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน

2.5 ตรวจสอบความสอดคล้องของสาระการเรียนรู้เพิ่มกับมาตรฐานการเรียนรู้กลุ่มวิชา และหลักสูตรมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.6 วางแผนการจัดการเรียนรู้ตามขอบข่ายสาระการเรียนรู้มาตรฐานการเรียนรู้ สัดส่วน เวลาและหน่วยกิต ตามที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด

2.7 พัฒนาแนวการจัดการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้ในห้องเรียน นอกจากนี้ ควรควรดำเนินการเพื่อให้การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษาสมบูรณ์อีก 2 ประการ คือ กำหนดสื่อการเรียนรู้ และการวัดและการประเมินผล

3. การวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร หรือวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตรมีภารกิจที่ต้องดำเนินการ 3 ส่วน คือ

3.1 การบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น กิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้อย่างหลากหลาย การสอนซ่อมเสริม การประเมินผลตามสภาพจริง เป็นต้น

3.2 การบริหารการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เช่น การวางแผนให้ครูทุกคนสามารถแนะแนวผู้เรียนได้ทั้งด้านการศึกษา อาชีพและปัญหาอื่น ๆ เป็นต้น

3.3 การส่งเสริมและสนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และกิจกรรมการพัฒนาผู้เรียน เช่น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในและนอกสถานศึกษา การส่งเสริมให้ครูทำวิจัยในชั้นเรียน เป็นต้น

4. การปฏิบัติการบริหารจัดการหลักสูตร การดำเนินการบริหารจัดการหลักสูตรให้เป็นไปตามภารกิจที่สอง หรือจัดทำสาระของหลักสูตรสถานศึกษา และภารกิจที่สามหรือการวางแผนบริหารจัดการหลักสูตร ซึ่งสถานศึกษากำหนดไว้

5. การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผล แยกออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

5.1 การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการภายในสถานศึกษา

5.2 การนิเทศ กำกับ ติดตามและประเมินผลการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการจากภายนอกสถานศึกษา

6. การสรุปผลการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตร สถานศึกษาสถานศึกษาจะต้องรวบรวมข้อมูลผลการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรของสถานศึกษาสรุปและเขียนรายงานผลการดำเนินงานเสนอต่อผู้เกี่ยวข้อง และผลการรายงานเผยแพร่ให้ชุมชนหรือสาธารณชนได้รับทราบ

7. การปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาผลการดำเนินงานบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษา ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานและข้อมูลจากการติดตามประเมินผลการใช้หลักสูตรทั้งหมด จะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนากระบวนการบริหารจัดการหลักสูตรสถานศึกษาในปีต่อ ๆ ไป

สรุปได้ว่า การบริหารหลักสูตร เป็นการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับสาระสำคัญของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติโดยมีการวางแผน การดำเนินงาน การนิเทศกำกับติดตาม ประเมินผลและการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรผู้บริหารจะต้องตระหนักและเห็นความสำคัญ ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร จัดสภาพแวดล้อมเอกสารหลักสูตรและปัจจัยอื่น ๆ ให้เพียงพอ รวมทั้งวางแผน

ร่วมกับครูและผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำหลักสูตรไปใช้ ติดตาม ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตรอยู่เสมอ

4.2 กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ อีกทั้งหลักสูตรจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับกระบวนการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในปัจจุบันรูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.2.1 ความหมายการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญเป็นแนวทางจัดการเรียนรู้ตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ที่มุ่งเน้นให้เกิดผลลัพธ์ที่ตัวผู้เรียนให้คิดเป็น ทำเป็นแก้ปัญหาได้ มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้ให้ความหมายการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญไว้ ดังนี้

วัฒนาพร ระงับทุกข์ (2543, หน้า 13) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่มุ่งจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตเหมาะสมกับความสามารถและความสนใจของผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและลงมือปฏิบัติจริงทุกขั้นตอนจนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

พิมพันธ์ เดชะคุปต์ (2544, หน้า 7) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่ และสิ่งประดิษฐ์ใหม่ โดยการใช้กระบวนการทางปัญญา กระบวนการทางสังคม และให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์และมีส่วนร่วมในการเรียน สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

กรมวิชาการ (2544 ข, หน้า 5) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึงกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้จัดหรือดำเนินการให้สอดคล้องกับผู้เรียนตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถทางปัญญา วิธีการเรียนรู้ โดยบูรณาการคุณธรรม ค่านิยมอันพึงประสงค์ ให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการปฏิบัติจริง ได้พัฒนากระบวนการคิด วิเคราะห์ ศึกษา ค้นคว้า ทดลอง และแสวงหาความรู้ด้วยตนเองตามความถนัด ความสนใจ ด้วยวิธีการ กระบวนการ และแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริงทั้งในและนอกห้องเรียนมีการวัดผล ประเมินผลตามสภาพจริงทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ตามมาตรฐานหลักสูตรที่กำหนด

นวลจิตต์ เขาวงกิตพิงศ์, เบญจลักษณ์ น้ำฟ้า และชัชเจน ไทยแท้ (2545, หน้า 25) ให้ความหมายว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยตนเอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติเกิด

ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวัน มีคุณสมบัติตามเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ต้องการให้ผู้เรียนเป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุข

สรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หมายถึง การจัดการเรียนรู้ที่ผู้สอนจัดขึ้นโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสามารถทางปัญญาความถนัด ความสนใจของผู้เรียน เน้นการสร้างความรู้โดยเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน

4.2.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษา การเรียนรู้ของผู้เรียนเกิดจากกิจกรรมการเรียนรู้เป็นส่วนใหญ่ หลักสูตรจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การเรียนรู้เป็นสำคัญ นักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของการเรียนรู้ไว้ดังนี้

วาณี ภูเสถวี (2542, หน้า 93) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้มีความสำคัญดังนี้

1. ช่วยเร้าความสนใจของผู้เรียน ทำให้บทเรียนมีความหมายต่อการเรียนรู้
2. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความสามารถ ความถนัด ความสนใจ
3. ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้แก่ผู้เรียน
4. ส่งเสริมความเจริญงอกงามและพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน
5. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกัน เป็นการปลูกฝังความเป็น

ประชาธิปไตย ความรับผิดชอบ และความสามัคคีให้เกิดแก่ผู้เรียนศิริพร หงส์พันธุ์ (2542, หน้า 2) กล่าวว่า การจัดการเรียนรู้มีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของนักเรียน คือ ช่วยเร้าความสนใจของนักเรียน ช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตยความรับผิดชอบ เจตคติที่ดี ส่งเสริมทักษะ ความคิดสร้างสรรค์ ความงอกงามและพัฒนาของนักเรียน ช่วยให้นักเรียนได้เคลื่อนไหว รู้สึกสนุกสนาน เกิดความเข้าใจในการเรียน ซาบซึ้งความงามในเรื่องต่าง ๆ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ และช่วยให้ครูเห็นความแตกต่างระหว่างบุคคลสรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่สุดของการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาผู้เรียนโดยตรง เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สามารถพัฒนาตนเอง ทั้งในด้านความรู้ ความเข้าใจ การปรับตัว ทักษะต่าง ๆ และมีความสุขในการเรียน 2.3 หลักการจัดการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมี

ความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาได้เสนอหลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

สมศักดิ์ ภูวิภาดาวรรณ (2544, หน้า 1) ได้เสนอหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ไว้ดังนี้

1. ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เป็นสำคัญ
2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม
3. เน้นให้ผู้เรียนสามารถสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง กล่าวคือให้สามารถเรียนรู้จากประสบการณ์ในสภาพความเป็นจริง สามารถวิจัยเชิงปฏิบัติการ และสืบค้นหาความรู้ด้วยตนเอง

4. เป็นการพึ่งพาตนเอง เพื่อให้เกิดทักษะที่จะนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน และสามารถเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนได้ กล่าวคือรู้วิธีการของตนเองและพร้อมที่จะปรับเปลี่ยนวิธีคิดได้อย่างเหมาะสม

5. เน้นการประเมินตนเอง การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจตนเองและพร้อมที่จะปรับปรุงหรือพัฒนาตนเอง

6. เน้นความร่วมมือ คือการเรียนรู้แบบร่วมมือในรูปแบบต่าง ๆ

7. เน้นรูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งอาจจัดได้ทั้งในรูปแบบเป็นกลุ่มหรือเป็นรายบุคคลศึกษา แคมมณี (2547, หน้า 120) กล่าวว่า หลักการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นการจัดการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นตัวตั้ง โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับผู้เรียนและประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนควรจะได้รับ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการเรียนรู้ ได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้อย่างตื่นตัวทั้งทางด้านร่างกายสติปัญญา สังคม และอารมณ์ และได้ใช้กระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม อันจะนำผู้เรียนไปสู่การเกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง

กระทรวงศึกษาธิการ (2548, หน้า 16-17) ได้สรุปหลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีโอกาส คิดทำสร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้ จัดสื่อ และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน

2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญาอารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกายและจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลายและต่อเนื่อง

3. สารการเรียนรู้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับวัย ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน และความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการจะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดี และมีความสุขในการเรียน

4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัด ความสนใจ

5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครู และผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือ แลกเปลี่ยนความรู้ ถักทอความคิด พิชิตปัญหาพร้อมกัน

6. ศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้ มีใจรักที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ครูต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ และมีวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน

7. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียน จนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้กับชีวิตจริง

8. กระบวนการเรียนรู้ มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น ชุมชน ครอบครัว องค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้สูงสุด

สรุปได้ว่า ในการจัดการเรียนรู้ให้ได้บรรลุจุดมุ่งหมายตามหลักสูตรจะต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ จัดบรรยากาศการเรียนรู้ สื่อ และแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้เหมาะสมและหลากหลาย เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้อย่างตื่นตัว และผู้เรียนได้สร้างความรู้ที่มีความหมาย จนเกิดความเข้าใจที่แท้จริง นำไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริง

4.2.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้

จากหลักการการจัดการเรียนรู้ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กระบวนการจัดการเรียนรู้จึงต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ก, หน้า 12) ระบุว่าพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 24 กำหนดให้โรงเรียนดำเนินการดังนี้

1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

2. ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา

3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง

4. จัดการเรียนรู้โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในทุกวิชา

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมสื่อการเรียน และอำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัย เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนรู้อะไรก็ได้และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ

6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (2545, หน้า 14) ได้เสนอบทบาทหน้าที่ของสถานศึกษา ในด้านการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. จัดทำแผนการเรียนรู้ โดยผู้เรียนมีส่วนร่วม

2. จัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้ และผู้เรียน

3. จัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริงจากแหล่งเรียนรู้และเครือข่ายการเรียนรู้

4. ใช้การแนะแนวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้

5. ให้ผู้ปกครอง ครอบครัว ชุมชนและสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้

6. ส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาวิธีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างหลากหลายและต่อเนื่อง

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ข, หน้า 34) ได้กำหนดแนวทางการปฏิบัติของสถานศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ดังนี้

1. ส่งเสริมให้ครูจัดทำ แผนการจัดการเรียนรู้ ตามสาระและหน่วยการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

2. ส่งเสริมให้ครูจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การเรียนรู้จากประสบการณ์จริง และการปฏิบัติจริง การส่งเสริมให้รักการอ่าน และใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง การผสมผสานความรู้ต่าง ๆ ให้สมดุลกัน ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่สอดคล้องกับเนื้อหา สาระ กิจกรรม ทั้งนี้โดยจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมและแหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้และการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือเครือข่าย ผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่นมามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

3. จัดให้มีการนิเทศการเรียนรู้แก่ครูในกลุ่มสาระต่าง ๆ โดยเน้นการนิเทศที่ร่วมมือช่วยเหลือกันแบบกัลยาณมิตร เช่น นิเทศแบบเพื่อนช่วยเพื่อน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ร่วมกัน หรือแบบอื่น ๆ ตามความเหมาะสม

4. ส่งเสริมให้มีการพัฒนาครู เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ตามความเหมาะสม

สรุปได้ว่า ผู้บริหารจะต้องสนับสนุนส่งเสริม นิเทศกำกับติดตามให้ครูทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการจัดการเรียนรู้ จัดทำแผนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นกระบวนการให้ผู้เรียนสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเองด้วยรูปแบบที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ ตลอดจนจัดหาสื่อการเรียนรู้ และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้

4.3 การวัดและการประเมินผล

การศึกษาการวัดผลและการประเมินผลการศึกษา เป็นกระบวนการที่สำคัญของการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ตรวจสอบคุณภาพและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ของผู้เรียน ตรวจสอบความสามารถในการสอนของครูผู้สอน และตรวจสอบคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียน

4.3.1 ความหมายการวัดและการประเมินผลการศึกษา

การวัดผลและการประเมินผลเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องจากการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ครูใช้พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ที่ทำให้ครูทราบถึงความสำเร็จในการเรียนรู้ของผู้เรียนมีนักการศึกษาให้ความหมายการวัดผลและประเมินผลไว้ดังนี้

บุญเชิด ภิญโญอนันตพงษ์ (2545, หน้า 8-9) ให้ความหมายว่า การวัดผล หมายถึงกระบวนการกำหนดตัวเลขให้กับสิ่งที่วัดอย่างมีกฎเกณฑ์ ครูสามารถวัดคุณลักษณะบางอย่างของผู้เรียนโดยใช้แบบทดสอบ ใช้มาตราวัดน้ำหนักและส่วนสูง ใช้การทดสอบปฏิบัติ และ

ใช้วิธีการอื่น ๆ ส่วนการประเมินผล เป็นกระบวนการที่ทำต่อจากการวัด แล้วตัดสินใจลงสรุปคุณค่าอย่างมีกฎเกณฑ์การประเมินผลเป็นผลการตัดสินใจจากผู้ประเมินไม่ใช่ผลจากการวัดโดยตรง ไพศาล หวังพานิช (2545, หน้า 3) ให้ความหมายว่า การวัด เป็นกระบวนการสืบค้นรายละเอียดหรือจำนวน ปริมาณ เกี่ยวกับสมบัติหรือคุณลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งอาจเป็นวัตถุสิ่งของ สภาพต่าง ๆ หรือของบุคคล โดยอาศัยวิธีการหรือเครื่องมือเป็นหลักในการวัด สำหรับการประเมินผล เป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินใจ ลงสรุปเกี่ยวกับสมบัติ หรือคุณลักษณะของสิ่งต่าง ๆ หรือของบุคคล โดยใช้ผลที่ได้จากการวัด

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2548, หน้า 5-6) ให้ความหมายว่า การวัดผล คือ กระบวนการที่พยายามค้นหาระดับที่แสดงถึงปริมาณของคุณลักษณะใดลักษณะหนึ่งในตัวบุคคล หรือสิ่งของหรือเหตุการณ์ ส่วนการประเมินผล คือการรวบรวมข้อมูลและจัดข้อมูลที่เป็นประโยชน์ เพื่อช่วยให้มีการตัดสินใจได้หลายทาง

สรุปได้ว่า การวัดและประเมินผล หมายถึง กระบวนการสืบค้นคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย แล้วพิจารณาตัดสินใจสรุปผลเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้เรียนโดยใช้ผลจากการวัด

4.3.2 ความสำคัญของการวัดและการประเมินผลการศึกษา

การวัดและประเมินผลเป็นกระบวนการซึ่งช่วยให้ผู้สอนได้ข้อมูลสารสนเทศที่แสดงพัฒนาการ ความก้าวหน้า และความสำเร็จทางการเรียน รวมทั้งข้อมูลที่จะเป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาและเรียนรู้เต็มศักยภาพ มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับความสำคัญของการวัดผลและการประเมินผลการศึกษาไว้ดังนี้

ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2543, หน้า 29-31) กล่าวว่า การวัดและการประเมินผลมีประโยชน์เรื่องต่อไปนี้

1. การเรียนรู้ การวัดและประเมินผลเป็นประโยชน์ต่อการเรียนรู้เพราะทำให้ครูทราบว่านักเรียนเกิดพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและของวิชานั้น ๆ หรือไม่ ครูสอนบกพร่องจุดใด เด็กบกพร่องเรื่องใด บทเรียนขาดความสมบูรณ์ตอนไหน เพื่อปรับปรุงซ่อมเสริมเด็กได้ทัน

2. การบริหาร ผู้บริหารจำเป็นต้องพึงพาการวัดผลอย่างมาก เพราะผู้บริหารที่ดีจะทำการตัดสินใจสั่งการอะไรจำเป็นต้องมีข้อมูลที่ดีพอ ซึ่งข้อมูลส่วนมากได้มาจากการวัดผล การแก้ปัญหาที่ผู้บริหารมักนำข้อมูลไปใช้ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงโปรแกรมการเรียน

เปลี่ยนหนังสือเรียน การจัดครูเข้าสอน การรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบ การเปรียบเทียบผลการเรียนระหว่างกลุ่มโรงเรียน การปรับปรุงโรงเรียน ฯลฯ เป็นต้น

3. การแนะแนว ในระบบโรงเรียนการแนะแนวเป็นสิ่งสำคัญ แต่การแนะแนวเด็กที่มีปัญหาจะต้องวัดผลก่อน แล้วจึงแนะแนวการศึกษาให้ตามความสามารถ หากไม่มีข้อมูลจากการวัดผลจะแนะแนวให้เหมาะสมได้ยาก

4. การวิจัย การแก้ปัญหาโดยวิธีการที่น่าเชื่อถือได้และได้ผลอย่างเชื่อถือได้เรียกว่าเป็นการวิจัย ในการทำวิจัยจำเป็นต้องใช้ข้อมูลจากการวัดผล หากไม่มีข้อมูล การวิจัยจะล้มเหลว การเก็บข้อมูลจะต้องใช้เครื่องมือในการวัดผลให้เที่ยงตรงตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย

เสรี ชัดแท้ (2544, หน้า 15-16) กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการศึกษาไว้ดังนี้

1. ช่วยสำรวจความต้องการทางการศึกษาระดับบุคคล เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนยิ่งขึ้น

2. ช่วยตรวจสอบประสิทธิผลของวิธีสอน กิจกรรมการเรียนรู้โครงการ และอุปกรณ์การเรียนรู้ว่าได้ผลมากน้อยเพียงใด ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

3. ช่วยให้สารสนเทศแก่ผู้เรียน อาจารย์ที่ปรึกษา นักแนะแนว ผู้บริหาร หรือผู้ว่าจ้างงาน เพื่อนำสารสนเทศไปใช้ตัดสินใจเลือกวิชาเรียน เลือกอาชีพหรือการจ้างงาน

4. ช่วยให้สารสนเทศแก่ผู้บริหาร เพื่อนำไปใช้จัดการทรัพยากร วัสดุ ครุภัณฑ์ของโรงเรียนให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

5. ช่วยให้สารสนเทศแก่ผู้บริหาร เพื่อนำไปใช้ตัดสินใจเรื่องการบริหารงานบุคคลในโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น

สมนึก ภัททิยธนี (2546, หน้า 9) กล่าวถึงประโยชน์ของการวัดผลการศึกษาไว้ดังนี้

1. ประโยชน์ต่อนักเรียน ช่วยให้นักเรียนทราบถึงความสามารถ และความถนัด ทำให้เข้าใจตนเองและเกิดแรงจูงใจในการเรียนเพิ่มขึ้น

2. ประโยชน์ต่อครูผู้สอน เป็นข้อมูลให้ครูเตรียมการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น และช่วยให้ครูรู้จักนักเรียนในด้านต่าง ๆ มากขึ้น

3. ประโยชน์ต่อฝ่ายแนะแนว เป็นข้อมูลให้ฝ่ายแนะแนวนำไปประกอบการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดกับนักเรียน แนะนำการเรียน หรือแนะแนวอาชีพได้ถูกต้อง และนำเสนอแนวทางปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ต่อผู้บริหาร

4. ประโยชน์ต่อฝ่ายบริหาร ช่วยในการวางแผนการเรียนรู้การบริหาร และการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนให้ถูกต้องยิ่งขึ้น

สรุปได้ว่า การวัดผลและการประเมินผลการศึกษาเป็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพผู้เรียน แสดงให้เห็นพัฒนาการ ความก้าวหน้า ความสำเร็จของผู้เรียน ความสำเร็จของผู้สอนซึ่งจะนำไปสู่การช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพผู้เรียน การพัฒนากระบวนการจัดการเรียนรู้ของครู และการพัฒนาการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4.3.3 หลักการวัดและการประเมินผลการศึกษา

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในปัจจุบัน เป็นการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ซึ่งเน้นการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนให้ก้าวหน้าสูงสุด โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการและรูปแบบเดียวกัน มีหน่วยงานทางการศึกษาและนักการศึกษาได้กำหนดและเสนอหลักการวัดผลและประเมินผลไว้ ดังนี้

กรมวิชาการ (2545 ข, หน้า 3) กำหนดหลักการวัดและประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

1. สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินการเรียนของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

2. การวัดและประเมินผลการเรียนต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตร

3. การประเมินผลการเรียนต้องประกอบด้วย การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ และการประเมินเพื่อตัดสินการเรียน

4. การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชา และระดับ ช่วงชั้นของผู้เรียน

5. ให้มีการประเมินความสามารถของผู้เรียนในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนสื่อความในแต่ละช่วงชั้น

ชั้น

6. ให้มีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนในแต่ละช่วงชั้น
7. ให้มีการประเมินคุณภาพผู้เรียนในระดับชาติ ในแต่ละช่วงชั้น
8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนตรวจสอบผลการประเมินผลการเรียนได้
9. ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษาและรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2546, หน้า 12) กล่าวว่า กระบวนการวัดและประเมินผลควรสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ รูปแบบการประเมินที่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น การประเมินตามสภาพจริง การประเมินภาคปฏิบัติ การใช้แฟ้มสะสมงาน การทดสอบ การประเมินโดยใช้ศูนย์การประเมิน เป็นต้น สำหรับวิธีการวัดมีหลากหลาย ผู้ใช้ควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติของการเรียนรู้ วิธีการวัดที่นิยมใช้ เช่น การทดสอบ การสัมภาษณ์ การสอบถาม การสังเกต การตรวจผลงาน การใช้แฟ้มสะสมงาน แต่ละวิธีสามารถใช้เครื่องมือวัดได้แตกต่างกันตามความเหมาะสม

พิชิต ฤทธิ์จัญญ (2548, หน้า 11-13) ได้เสนอหลักการวัดและประเมินผลไว้ดังนี้

1. วัดให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย การวัดและประเมินผลแต่ละครั้งจะต้องมีจุดมุ่งหมายที่แน่นอนในการวัด เพื่อตรวจสอบว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จัดให้ผู้เรียนผู้เรียนสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายไม่น้อยกว่าเพียงใด
2. ใช้เครื่องมือที่มีคุณภาพ เครื่องมือที่ขาดคุณภาพจะทำให้ผลการวัดขาดคุณภาพ และเมื่อนำผลการวัดไปประเมินผล ผลการประเมินย่อมมีโอกาสผิดพลาด
3. คำนึงถึงความยุติธรรม การวัดและประเมินผลต้องทำด้วยใจเป็นกลางไม่ลำเอียงหรือมีอคติ ตัดสินตามหลักวิชา หากขาดความยุติธรรมย่อมส่งผลให้การวัดผลและประเมินผลขาดความเชื่อถือ
4. การแปลผลให้ถูกต้อง จะต้องพิจารณาให้รอบคอบก่อนที่จะลงสรุป โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ และวิธีการแปลความหมายเป็นสำคัญ พิจารณาตามหลักตรรกวิทยาความสมเหตุสมผล ความสอดคล้องกับหลักเกณฑ์ของการประเมิน และต้องมีความรู้ในมาตรการวัดและสถิติที่นำมาใช้
5. ใช้ผลการวัดและการประเมินให้คุ้มค่า การวัดและประเมินผลแต่ละครั้งเป็นงานที่ต้องลงทุนทั้งในด้านพลังความคิด กำลังกาย เวลา และงบประมาณ หากผลการวัด

นำมาเพียงตัดสินได้ตกให้ผู้เรียนเท่านั้น เป็นการลงทุนไม่คุ้มค่า ควรนำไปใช้ประโยชน์อื่น เช่น ใช้วินิจฉัยข้อบกพร่องในการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อปรับปรุงและพัฒนาการเรียนรู้อของผู้เรียน เป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงและพัฒนาการสอนของครู เป็นข้อมูลสำหรับการแนะแนวผู้เรียนและปกครอง หรือการปรับปรุงการบริหารงานในโรงเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า การวัดผลและประเมินผลการศึกษาจะต้องวัดและประเมินผลให้ตรงกับจุดมุ่งหมาย สอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษา ประกอบด้วย การประเมินปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนรู้ และการประเมินเพื่อตัดสินการเรียน ด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสม ต่อเนื่องและเป็นประโยชน์ โดยเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม เครื่องมือที่ใช้ต้องมีคุณภาพ ต้องแปลผลให้ถูกต้องสมเหตุสมผล มีความยุติธรรม และใช้ผลการวัดและการประเมินให้คุ้มค่า

4.3.4 หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและการประเมินผลการศึกษาการวัดและประเมินผลการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ เพื่อให้ทุกฝ่ายถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2544 ได้กำหนดหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลไว้ดังนี้

กรมวิชาการ (2544 ก, หน้า 24-25) ได้กำหนดให้สถานศึกษาจัดทำหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลการเรียนเพื่อให้ทุกฝ่ายถือปฏิบัติร่วมกันและเป็นมาตรฐานเดียวกัน สถานศึกษาต้องมีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการวัดและประเมินทั้งในระดับชั้นเรียนระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับชาติ ตลอดจนการประเมินภายนอก เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับคุณภาพผู้เรียน แก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอก

สถานศึกษา โดยกำหนดให้มีกิจกรรมการประเมินผลการเรียนรู้ใน 3 ระดับ ดังนี้

1. การประเมินผลระดับชั้นเรียน เป็นการประเมินเพื่อให้ผู้สอนรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคล โดยใช้วิธีการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย สอดคล้องและเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2. การประเมินผลระดับสถานศึกษา เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าด้านการเรียนรู้เป็นรายชั้นปีและช่วงชั้น เพื่อให้สถานศึกษานำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้อและคุณภาพผู้เรียนให้เป็นไปตามมาตรฐานการเรียนรู้

และนำผลการประเมินรายช่วงชั้นไปพิจารณาตัดสินการเลื่อนช่วงชั้น กรณีที่ผู้เรียนไม่ผ่าน มาตรฐานการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาจัดให้มีการสอนซ่อมเสริม และจัดให้มีการประเมินผลการ เรียนรู้ด้วย

3. การประเมินระดับชาติ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนทุกคนที่เรียน ในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น ได้แก่ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 เข้ารับการประเมินคุณภาพระดับชาติ ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ภาษาอังกฤษ และกลุ่มสาระอื่น ๆ ตามที่กระทรวงศึกษากำหนด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินจะ นำไปใช้ในการ พัฒนาคุณภาพผู้เรียนและคุณภาพการจัดการศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่ง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 185) กล่าวว่า การประเมินการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับแนวทางการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 สำหรับผู้สอนควรประเมิน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือการประเมินเนื้อหาสาระความรู้และทักษะในรายวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตร และการประเมินพัฒนาการและประเมินด้านคุณธรรม จริยธรรม คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของ ผู้เรียน ซึ่งทั้ง 2 ส่วนมีรายละเอียดสิ่งที่จะต้องประเมิน ดังนี้

1. ความรู้และทักษะพื้นฐานในแต่ละรายวิชา ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ที่วิเคราะห์จากคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้

2. ทักษะในการแสวงหาความรู้โดยการสังเกตหรือพูดคุยกับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนแสดงถึงความรอบรู้ ความเข้าใจ ความคิด การแก้ปัญหา วิถีปฏิบัติ ความมีเหตุผล มุมมองความเฉียบคมทางความคิด

3. ผลการปฏิบัติงาน ได้แก่ การปฏิบัติงานอย่างถูกต้องตามขั้นตอนที่ กำหนด หรือทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ

4. คุณธรรม จริยธรรม หรือคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนแต่ละ บุคคลตามมาตรฐานและตัวชี้วัดด้านผู้เรียนและควรดำเนินการดังนี้

4.1 การประเมินความรู้และทักษะในแต่ละรายวิชา ควรกำหนด ช่วงเวลาในการประเมิน ดังนี้

4.1.1 วัดและประเมินก่อนเรียน ควรประเมินก่อนการเรียน ความรู้ใหม่หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ ควรประเมิน 2 ลักษณะ คือ ประเมินความพร้อมและความ รอบรู้ของผู้เรียน

4.1.2 วัดและประเมินระหว่างการเรียนรู้ ควรดำเนินการ 2 ลักษณะ คือ การประเมินความก้าวหน้าในการเรียน และการประเมินหาข้อบกพร่องเพื่อแก้ไขในกรณีที่ผู้เรียนไม่ประสบผลสำเร็จในการเรียน

4.1.3 วัดและประเมินหลังสิ้นสุดการเรียนรู้ ควรดำเนินการ ดังนี้ คือ การประเมินเพื่อสรุปและตัดสินความรู้ความสามารถของผู้เรียนหลังสิ้นสุดการเรียนรู้เพื่อตรวจสอบว่าผลการเรียนที่คาดหวัง และการประเมินหลังสิ้นสุดการเรียนรู้ในแต่ละช่วงชั้นตามมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

4.2 การประเมินคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ควรประเมินดังนี้

4.2.1 ประเมินทุกครั้งที่มีการเรียนรู้ โดยการวางแผนสังเกต ผู้เรียนเป็นรายบุคคลเพื่อตรวจสอบว่าผู้เรียนบกพร่องในเรื่องใด จะได้ให้ความช่วยเหลือปรับปรุงแก้ไขทันที

4.2.2 ครูผู้สอนทุกคนประชุมร่วมกัน เพื่อสรุปผลการประเมิน พฤติกรรมผู้เรียน ภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อรายงานผลพัฒนาการของผู้เรียนให้ผู้ปกครองทราบ

สรุปได้ว่า การวัดผลและการประเมินผลการศึกษา ควรดำเนินการให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการวัดและประเมินผลที่กรมวิชาการกำหนด เพื่อให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องถือปฏิบัติเป็นมาตรฐานเดียวกัน

4.3.5 กระบวนการวัดและการประเมินผลการศึกษา

การวัดและการประเมินผลการศึกษา อาจมีทั้งการวัดและประเมินผลก่อนเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียนหรือปลายภาค โดยใช้วิธีการที่หลากหลาย ผู้บริหารควรต้องชัดเจนในการดำเนินงานวัดและประเมินผลการศึกษา และให้ความสำคัญ เพื่อให้การวัดผลและประเมินผลสามารถสะท้อนความสามารถและคุณลักษณะของผู้เรียนได้อย่างแท้จริง มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาก่อให้เกิดการดำเนินงานของผู้บริหารในการวัดและการประเมินผลการศึกษาไว้ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 13) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องจัดให้มีการดำเนินงานเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ดังนี้

1. การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้ รายวิชา และกิจกรรมการเรียนรู้ รวมทั้งการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพื่อการพิจารณาในการเตรียมการขั้นต่อไป ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงตัวบ่งชี้ที่กำหนดในมาตรฐานการเรียนรู้ด้วย

2. การกำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้และการเตรียมการในการสร้างเครื่องมือ และกำหนดวิธีการที่เป็นระบบ ในขั้นนี้ควรกำหนดช่วงเวลา ในการประเมินผลการเรียนรู้ระหว่างดำเนินการสอน การประเมินปลายภาคเรียนและปลายปีด้วย เพื่อความสะดวกในการสังเกตการปฏิบัติงานของผู้เรียนและรวบรวมผลงานของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อแสดงถึงความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนแต่ละคน

3. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ รวมทั้งการดูแลให้มีการบันทึกผลการเรียนรู้ การบันทึกการสังเกต และการรวบรวมผลงานของนักเรียนตามช่วงเวลาที่กำหนดไว้อย่างสม่ำเสมอ

4. การจัดทำหลักฐานการศึกษาตามที่กระทรวง และหน่วยงานต้นสังกัดกำหนดไว้

5. การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการประเมินที่ต้องการใช้ผลการประเมินเพื่อการพัฒนา ไม่ใช่การตัดสินได้-ตก ของผู้เรียนแต่อย่างใด

6. การกำหนดรูปแบบ ระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ ทั้งการรายงานผู้ปกครองระหว่างปี และการรายงานผลของสถานศึกษาช่วงปลายปีต่อสาธารณะและหน่วยงานต้นสังกัด

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ข, หน้า 35) ได้กำหนดแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลสำหรับโรงเรียน ไว้ดังนี้

1. กำหนดระเบียบและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลของสถานศึกษา

2. ส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการวัดผล และประเมินผลแต่ละรายวิชาให้สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษา สาระการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ แผนการจัดการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

3. ส่งเสริมให้ครูดำเนินการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้โดยเน้นการประเมินตามสภาพจริง จากกระบวนการ การปฏิบัติ และผลงาน

4. พัฒนาเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ได้มาตรฐานสรุปได้ว่า การบริหารการวัดผลและการประเมินผลการศึกษา ผู้บริหารจะต้องดำเนินการด้วยวิธีการที่หลากหลาย เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ของครู ครอบคลุมมาตรฐานการศึกษา โดยวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้แล้วกำหนดนโยบาย ระเบียบ และแนว

ปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผล ควบคุมและส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามที่ได้ กำหนดไว้ นำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ รายงานผู้ปกครอง หน่วยงานต้นสังกัด และรายงานต่อสาธารณชนนอกจากนี้ต้องพัฒนาเครื่องมือวัด และประเมินผลให้ได้มาตรฐาน

4.4 การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

การวิจัยเป็นกระบวนการที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 ให้ความสำคัญโดยกำหนดไว้หลายมาตราที่ชี้ให้เห็นว่าการวิจัย เป็นกระบวนการที่ควบคู่กับกระบวนการเรียนรู้ คือ มาตรา 24 (5) กำหนดให้โรงเรียนส่งเสริมให้ ผู้สอนสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ และมาตรา 30 กำหนดให้โรงเรียน ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียน

4.4.1 ความหมายการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เป็นแนวทางพัฒนาคุณภาพผู้เรียนตาม พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545ซึ่งกรม วิชาการ (2545 ก, หน้า 10) ระบุว่าการศึกษาพัฒนาการเรียนรู้ มุ่งให้ผู้สอนสามารถทำการวิจัยเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้ พัฒนานวัตกรรมการศึกษาที่นำไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ และนำกระบวนการวิจัย มาจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ซึ่งพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2544, หน้า 3-4) สรุปว่า การวิจัยเป็น ส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้หรือการจัดการเรียนรู้ ครูมีบทบาททั้งในการจัดการเรียนรู้และการ วิจัยเมื่อมีปัญหาการเรียนรู้หรือปัญหาการเรียนรู้เกิดขึ้นในชั้นเรียนการวิจัยลักษณะนี้เป็นการวิจัย เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ หรือการวิจัยในชั้นเรียน หรือการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน ได้มีนักการศึกษา ให้ความสำคัญของการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือการวิจัยในชั้นเรียนไว้ดังนี้

ชัยพจน์ รักราม (2544, หน้า 25) ให้ความหมายว่า การวิจัยเพื่อ พัฒนาการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ครูศึกษาค้นคว้าเพื่อแก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ที่ครู รับผิดชอบอย่างมีระบบด้วยการจัดการเรียนรู้ที่เริ่มต้นจากความอยากรู้ และหากวิธีในการหา คำตอบ โดยใช้วิธีสังเกต จดบันทึก และวิเคราะห์จนได้ข้อมูลที่สรุปได้อย่างมีเหตุผลที่ยืนยันได้ว่า เป็นปัญหาจริง เพื่อนำมาดำเนินการพัฒนา เช่น ใช้รูปแบบ วิธีการ นวัตกรรม เป็นต้น เพื่อ แก้ปัญหาหรือพัฒนาการเรียนรู้ให้นักเรียนมีคุณภาพตามมาตรฐานและเป้าหมายที่กำหนดไว้

สัมมา รณินทรีย์ (2544, หน้า 15) ให้ความหมายว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาการ เรียนรู้หรือวิจัยในชั้นเรียน เป็นวิจัยประเภทหนึ่งที่ครูหรือผู้สอนดำเนินการควบคู่ไปกับการเรียนรู้ เพื่อศึกษาสภาพการปฏิบัติงานและปัญหาที่เกิดขึ้น คิดค้นและหาวิธีการพัฒนาการดำเนินงานแล้ว นำผลที่ได้ไปพัฒนาการเรียนรู้หรือแก้ไขปัญหาการสอน รวมทั้งเผยแพร่ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้อื่น

ต่อไปประวัติ เอรารวรรณ์ (2545, หน้า 3) ให้ความหมายว่า การวิจัยในชั้นเรียนเป็นการวิจัยประยุกต์ ที่ดำเนินการควบคู่ไปกับการปฏิบัติงานของครู ซึ่งต้องใช้กระบวนการที่น่าเชื่อถือ และเป็นระบบในการแสวงหาคำตอบในสภาพการณ์หรือบริบทของชั้นเรียน โดยมีครูเป็นนักวิจัย ทั้งผลิตรายงานวิจัย และบริบทงานวิจัย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ครูเป็นผู้ทำการวิจัย และนำผลการวิจัยไปใช้

สรุปได้ว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ หรือการวิจัยในชั้นเรียน หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ของครูผู้สอนในชั้นเรียน เพื่อการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน และนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนานวัตกรรมเพื่อปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้ดีขึ้น

4.4.2 ความสำคัญของการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

การวิจัยเพื่อพัฒนาเพื่อการเรียนรู้ เป็นเครื่องมือในการสืบค้นหาคำตอบ อย่างมีระเบียบแบบแผน เชื่อถือได้ การที่ครูสามารถทำวิจัยในชั้นเรียนได้ เป็นการสร้างผลงาน ให้กับวงการศึกษา เพราะการคิดค้นนวัตกรรมและนำมาใช้จนได้ผล จะทำให้เกิดประโยชน์ต่อนักเรียนตนเอง เพื่อนครู และสังคมประเทศชาติอย่างมากมาย มีนักการศึกษากล่าวถึงความสำคัญของการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือวิจัยในชั้นเรียน ไว้ดังนี้

ครุรักษ์ ภิมย์รักษ์ (2544, หน้า 5) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียนมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือสำคัญของครูในการพัฒนาวิถีชีวิตความเป็นครูไปสู่ความเป็นครูมืออาชีพ เพราะการวิจัยในชั้นเรียนจะช่วยให้ครูเป็นนักแสวงหาความรู้และวิธีการใหม่ ๆ อยู่เสมอ ซึ่งจะช่วยให้ครูมีความรู้อย่างกว้างขวางและลุ่มลึก ทำงานอย่างมีเหตุมีผล สร้างสรรค์ และมีระบบ

2. เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้งานของครูมีลักษณะเป็นพลวัต มีการเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวก้าวไปข้างหน้าไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ เกิดนวัตกรรมที่ทันสมัยนำมาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนรู้อันได้ทันทั่วถึง

3. เป็นเครื่องมือสำคัญที่จรรโลงวิชาชีพครูให้มีความเข้มแข็ง เพราะผลจากการวิจัยในชั้นเรียนจะเป็นตัวบ่งชี้ถึงความสำเร็จในการทำงานของครูได้อย่างเป็นรูปธรรม นั่นก็คือการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่พึงประสงค์ของผู้เรียนตามที่ครูต้องการและเป็นไปตามความคาดหวังของสังคม ทั้งตัวครูและผู้เรียน

สุวิมล ว่องวานิช (2547, หน้า 25) กล่าวว่า การวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยพัฒนาวิชาชีพครู เนื่องจากให้ข้อค้นพบที่ได้มาจากกระบวนการสืบค้นที่เป็นระบบและเชื่อถือได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดพัฒนาการเรียนรู้ และครูเกิดการพัฒนาการ

จัดการเรียนรู้นอกจากนี้ยังเป็นการพัฒนาผู้ที่มีส่วนร่วม นำไปสู่การพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และด้วยหลักการสำคัญของการวิจัยปฏิบัติที่เน้นการสะท้อนผล ทำให้การวิจัยแบบนี้ส่งเสริมบรรยากาศของการทำงานแบบประชาธิปไตยที่ทุกฝ่ายเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และยอมรับในข้อค้นพบร่วมกัน

วาโร เพ็งสวัสดิ์ (2546, หน้า 2-3) กล่าวว่าการศึกษาวิจัยในชั้นเรียนมีประโยชน์ ดังนี้

1. เป็นการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ และปรับปรุงวิธีการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาการเรียนรู้
2. เป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยในการพัฒนาวิชาชีพครู ข้อค้นพบที่ได้จากกระบวนการค้นคว้าที่เป็นระบบและเชื่อถือได้ ทำให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาการเรียนรู้ และครูเกิดการพัฒนาการเรียนรู้
3. เป็นการแสดงความก้าวหน้าทางวิชาชีพของครู ด้วยการเผยแพร่ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติและทำให้อาชีพครูกลายเป็นวิชาชีพ
4. ทำให้การเรียนรู้ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้อง เป็นระบบเกิดผลดีแก่นักเรียน
5. เป็นการส่งเสริม สนับสนุนความก้าวหน้าของการวิจัยทางการศึกษา เนื่องจากการวิจัยแบบนี้จะส่งเสริมบรรยากาศของการทำงานแบบประชาธิปไตย โดยที่ทุกฝ่ายเกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และยอมรับในการค้นพบร่วมกัน

สรุปได้ว่า การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือวิจัยในชั้นเรียนมีความสำคัญต่อครูนักเรียน โรงเรียน และชุมชน เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาเพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงหรือพัฒนาการจัดการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ ส่งผลให้นักเรียนมีการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ ครูมีความก้าวหน้าในวิชาชีพ และนำไปสู่การพัฒนาชุมชน

4.4.3 ขั้นตอนการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เป็นการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชั้นเรียนโดยใช้กระบวนการ หรือนวัตกรรมที่เป็นระบบ มีนักการศึกษาได้เสนอขั้นตอนการดำเนินงานไว้ดังนี้

สุพักตร์ พิบูลย์ (2544, หน้า 44) กล่าวว่า การวิจัยในชั้นเรียน มีขั้นตอนการปฏิบัติ ดังนี้

1. วิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้
2. ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี พิจารณารายการนวัตกรรมที่มีความเหมาะสม และเป็นไปได้ในการแก้ปัญหา

3. เลือกนวัตกรรมที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด
4. สร้างต้นแบบนวัตกรรม
5. ทดลองใช้และปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง
6. ทดลองภาคสนาม
7. ประเมินผลและเขียนรายงานการพัฒนา

ชาติรี เกิดธรรม (2544, หน้า 17-19) ได้เสนอกระบวนการวิจัยในชั้นเรียน ดังนี้

1. สำรวจและวิเคราะห์ปัญหา สำรวจสภาพการปฏิบัติงานว่ามีปัญหาอะไรวิเคราะห์ว่าปัญหาเกิดจากสาเหตุใด และจะสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือแก้ไขสภาพการปฏิบัติงานในส่วนใด

2. กำหนดวิธีแก้ปัญหา กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการและวางแผนเพื่อลงมือปฏิบัติ ในการค้นหาคำตอบหรือพัฒนานวัตกรรม

3. พัฒนานวัตกรรมหรือวิธีการ กำหนดวิธีการหรือสร้างนวัตกรรมที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือพัฒนา แล้วดำเนินการหาคุณภาพของวิธีการหรือนวัตกรรมจากผู้รู้

4. นำนวัตกรรมหรือวิธีการไปใช้

5. สรุปผลและเผยแพร่ รวบรวมข้อมูลแล้วนำ ข้อมูลไปวิเคราะห์เมื่อสามารถแก้ปัญหาได้ตามต้องการ เขียนสรุปผลการดำเนินงานเพื่อเผยแพร่ต่อไป

บัญชา แสนทวี (2545, หน้า 7-8) กล่าวว่า กระบวนการวิจัยในชั้นเรียนมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. วางแผน เป็นการกำหนดการทำงานที่ใช้ผลของการวิเคราะห์และกำหนดประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไข ป้องกัน หรือพัฒนา มาจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติงาน

2. ปฏิบัติตามแผน เป็นการนำแผนไปปฏิบัติโดยจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่มีการใช้นวัตกรรมที่เลือกแล้วไปแก้ปัญหาขณะที่จัดการเรียนรู้

3. การสังเกตผลที่เกิดจากการปฏิบัติงาน พร้อมทั้งเก็บรวบรวมข้อมูลผลการใช้นวัตกรรม วิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลที่ได้จากการใช้นวัตกรรมในการแก้ปัญหา

4. สะท้อนความคิด นำผลที่ได้จากการใช้นวัตกรรมมาแปลผล อภิปรายผลโดยให้ผู้มีส่วนร่วมได้วิพากษ์วิจารณ์ผลสรุปที่ได้และนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานของครู

สรุปได้ว่า การทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือวิจัยในชั้นเรียน เป็นการแก้ไขปัญหาที่เกิดจากการเรียนรู้โดยการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา แล้ววางแผนหาทางแก้ปัญหาหรือกำหนดนวัตกรรมที่สอดคล้องกับปัญหา นำไปทดลองใช้โดยบันทึกข้อมูลอย่างต่อเนื่องเป็นระบบและนำข้อมูลมาวิเคราะห์สรุปผล และนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้

4.4.4 กระบวนการบริหารงานวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้

การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือวิจัยในชั้นเรียนให้ประสบความสำเร็จ จำเป็นต้องมีกระบวนการบริหารจัดการด้านการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้หรือวิจัยในชั้นเรียนที่ดีมีหน่วยงานทางการศึกษาและนักการศึกษาให้แนวทางการปฏิบัติไว้ดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 ข, หน้า 35) ได้กำหนดแนวปฏิบัติของโรงเรียนในการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ไว้ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย การบริหารจัดการและการพัฒนาคุณภาพงานวิชาการในภาพรวมของสถานศึกษา
2. ส่งเสริมให้ครูศึกษา วิเคราะห์ วิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้
3. ประสานความร่วมมือในการศึกษา วิเคราะห์ วิจัย ตลอดจนการเผยแพร่ผลงานการวิจัยหรือพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ และงานวิชาการกับสถานศึกษา บุคคล ครอบครัว องค์กร หน่วยงานและสถาบันอื่น

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 85) กล่าวว่า ในการบริหารการวิจัยและพัฒนา ต้องจัดให้มีการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. การกระตุ้นความสนใจหรือการสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของการวิจัย โดยเฉพาะการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้บุคลากรในสถานศึกษาเกิดความตื่นตัวที่จะเริ่มทำ
2. การพัฒนาความสามารถของบุคลากรในการวิจัย โดยการจัดหาหนังสือและเอกสารต่าง ๆ ให้บุคลากรได้ศึกษา หรือจัดประชุมปฏิบัติการและเชิญวิทยากรมาฝึกการวิจัยหรือส่งบุคลากรเข้ารับการอบรมตามที่หน่วยงานต่าง ๆ เปิดการอบรมขึ้น

3. การประชุมปรึกษาหารือเพื่อวิเคราะห์ปัญหาในด้านวิชาการและร่วมวิเคราะห์ปัญหาการเรียนรู้อื่นๆ เพื่อให้การมองเห็นปัญหาชัดเจน จากนั้นช่วยกันแสวงหาวิธีการแก้ปัญหา

4. การกำกับดูแล และส่งเสริมให้ดำเนินการแก้ปัญหาในลักษณะของงานวิจัย โดยการอำนวยความสะดวก หรือให้ความช่วยเหลือ ด้วยเหตุที่เป็นงานใหม่ ความต้องการกำลังใจและความช่วยเหลือจึงมีอยู่มาก

5. การสนับสนุนให้มีการแสดงผลงานการวิจัยของสถานศึกษา และการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานมีความภาคภูมิใจ และเกิดความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาตนเองต่อไป

ธีระ รุญเจริญ (2546, หน้า 136-137) กล่าวว่า ผู้บริหารจะต้องดำเนินงานเกี่ยวกับการวิจัยในโรงเรียน ดังนี้

1. สร้างบรรยากาศการวิจัยในโรงเรียน โดยกำหนดให้การวิจัยเป็นนโยบายที่สำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียนและจัดนิทรรศการและเผยแพร่ผลงานวิจัยของครูและนักเรียน

2. จัดให้มีหน่วยงานและคณะกรรมการวิจัยประจำโรงเรียน

3. จัดหาทุนการวิจัย โดยการจัดทำงบประมาณประจำปีและแสวงหาแหล่งทุน

4. จัดการฝึกอบรมการวิจัยให้ครู เพื่อนำไปใช้วิจัยในชั้นเรียนให้ดียิ่งขึ้น

5. ส่งบุคลากรไปร่วมศึกษาอบรม ร่วมกิจกรรมการวิจัยและนำมาเสนอเผยแพร่

6. จัดดำเนินการวิจัยโดยตนเอง อย่างน้อยเข้าร่วมในโครงการวิจัยต่าง ๆ

7. ให้รางวัลในรูปแบบต่าง ๆ แก่ครูและนักเรียนที่มีผลการวิจัยดี

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องสนับสนุน ส่งเสริมการทำวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้อื่นๆหรือวิจัยในชั้นเรียนให้เกิดขึ้นในโรงเรียน โดยการส่งเสริม สนับสนุน อำนวยความสะดวกแก่ครูผู้ทำวิจัยในปัจจุบัณต่าง ๆ เช่น ด้านความรู้และทักษะการวิจัย ด้านแรงจูงใจ ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านเวลารวมทั้งพัฒนาตนเองให้เป็นผู้นำ และสร้างบรรยากาศให้เอื้อต่อการทำวิจัยในโรงเรียนอยู่เสมอ

4.5 การนิเทศการศึกษา

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในการพัฒนาครูอาจารย์ให้ปฏิบัติงานด้านวิชาการของสถานศึกษาให้บรรลุตามวัตถุประสงค์สอดคล้องกับนโยบายการดำเนินงาน โดยได้งานที่มีมาตรฐานและมีคุณภาพสูง

4.5.1 ความหมายการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาคุณภาพของครูให้มีประสิทธิภาพในการพัฒนาการเรียนรู้เพื่อให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีหน่วยงานทางการศึกษาและนักการศึกษา ให้ความสำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ ดังนี้

สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2546, หน้า 54) ให้ความสำคัญว่าการนิเทศภายในหมายถึง กระบวนการจัดการบริหารการศึกษา เพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครูและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของครูและเพิ่มคุณภาพของนักเรียนให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา

สิทธิพร นิยมศรีสมศักดิ์ (2546, หน้า 11) ให้ความสำคัญว่าการนิเทศหมายถึง การช่วยเหลือบุคลากรทางการศึกษา โดยเฉพาะครูผู้สอนให้สามารถพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์ของโรงเรียนและหลักสูตร

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2548, หน้า 15-16) ให้ความสำคัญว่าการนิเทศ หมายถึงกระบวนการจัดการบริหารการศึกษาเพื่อชี้แนะให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือกับครู และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของครู และเพิ่มคุณภาพของนักเรียน

ให้เป็นไปตามเป้าหมายของการศึกษา

สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน หมายถึง กระบวนการจัดการภายในสถานศึกษาในการให้ความช่วยเหลือครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และส่งผลต่อคุณภาพของนักเรียน

4.5.2 ความสำคัญของการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นกิจกรรมที่สำคัญกิจกรรมหนึ่งในการช่วยสนับสนุนให้การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติงานต่าง ๆ ในโรงเรียนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ มีนักการศึกษากล่าวถึงความสำคัญของการนิเทศการศึกษาไว้ดังนี้

เยาวพา เดชะคุปต์ (2542, หน้า 88) กล่าวว่า การนิเทศเป็นความจำเป็นต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้การปฏิบัติงานของครูหรือเจ้าหน้าที่อื่น ๆ พัฒนาไปจนบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ คือ การพัฒนาและให้การศึกษแก่เด็กนั่นเอง

จันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 154) กล่าวว่า การนิเทศภายในมีประโยชน์ ดังนี้

1. ทำให้ครูสามารถสอนได้ตรงตามเป้าหมาย เพราะผู้นิเทศจะช่วยเหลือครูในการตรวจสอบ และเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหา มิให้การแก้ปัญหาและอุปสรรคการสอนเกิดความล่าช้าโดยไม่จำเป็น

2. ผู้บริหารที่เป็นผู้นำทางวิชาการและทำหน้าที่นิเทศภายใน จะทำให้ความเคลื่อนไหวทางวิชาการของสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีระบบและต่อเนื่องตลอดเวลา

3. ทำให้บุคลากรในสถานศึกษามองเห็นความสำคัญของงานวิชาการ และปฏิบัติงานโดยเน้นคุณภาพของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญในการบริหารสถานศึกษา

4. การนิเทศภายในจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอันมีผลกระทบต่อคุณภาพการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า การนิเทศภายใน มีความสำคัญต่อการดำเนินงานของโรงเรียนในการแก้ไข ปรับปรุง และพัฒนาคุณภาพครู คุณภาพผู้เรียน ให้เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ

4.5.3 หลักการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามวัตถุประสงค์ ผู้บริหารต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในอย่างถูกต้อง มีนักการศึกษาและหน่วยงานทางการศึกษาเสนอหลักการนิเทศให้ประสบความสำเร็จ ไว้ดังนี้

ชารี มณีศรี (2542, หน้า 27-28) ได้เสนอหลักการนิเทศไว้ ดังนี้

1. การนิเทศเป็นการช่วยกระตุ้น การประสานงาน และแนะนำให้เกิดความเจริญงอกงามแก่ครู อาจทำโดยจัดให้มีฝ่ายฝึกอบรมด้านวิชาชีพ เพื่อให้ครูได้ทราบหลักวิธีการสอนพัฒนาหลักวิชาความรู้ ใช้เทคนิควิธีการสอนให้มีประสิทธิภาพ มีความเชื่อมั่นในการสอนมีประสบการณ์ในการใช้วัสดุอุปกรณ์การสอน พัฒนาเจตคติในการทำงาน ปรับปรุงแบบประมวผลการเรียนรู้ โครงการสอน จัดทำวัสดุอุปกรณ์การสอน และเข้าใจเทคนิคการประเมินผล

2. การนิเทศตั้งอยู่บนรากฐานประชาธิปไตย มีการยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เปิดโอกาสให้ครูมีอิสระกระตุ้นให้มีความคิดริเริ่ม มีส่วนร่วมในการวางแผนนโยบาย มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ทุกคนมีโอกาสเป็นผู้นำ

3. การนิเทศเป็นกระบวนการส่งเสริม สร้างสรรค์ ควรหลีกเลี่ยงการ บังคับการปฏิบัติที่ไม่ใช่โดยตรง การประเมินค่า เข้มงวดตรวจตรา จัดมาตรฐานและพิธีรีตอง ควรสร้าง บรรยากาศให้ครูได้พยายามคิดหาวิธีการทำงานแบบใหม่ ๆ ตามสติปัญญาของแต่ละคน

4. การนิเทศกับการปรับปรุงหลักสูตรเป็นงานที่เกี่ยวข้องกัน จึงควรมี ความสอดคล้องกัน

5. การนิเทศเป็นการสร้างมนุษยสัมพันธ์ ควรยอมรับนับถือผู้อื่น เห็นอก เห็นใจ ตรงไปตรงมา และหาโอกาสร่วมมือช่วยเหลือเพื่อสร้างมิตรไมตรีกับคนอื่น

6. การนิเทศมุ่งส่งเสริมบำรุงขวัญ ควรให้การยกย่องชมเชย บำรุงขวัญ แก่ครู

7. การนิเทศมุ่งจัดช่องว่างระหว่างโรงเรียนและชุมชน ควรศึกษาและ การวางแผนเพื่อทราบความต้องการและปัญหาในชุมชน ช่วยเหลือครูให้สำรวจการใช้แหล่ง ทรัพยากรในชุมชนให้เกิดประโยชน์ ร่วมมือกับชุมชนในการวางแผนปรับปรุงโรงเรียนและชุมชน ช่วยครูในการพัฒนาหลักสูตร และปรับปรุงเทคนิควิธีการสอนให้เข้ากับสภาพและเหมาะสมกับ ชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 180) เสนอ ให้สถานศึกษาใช้หลักการนิเทศภายใน ดังนี้

1. การปฏิบัติงานตามวิธีวิทยาศาสตร์ โดยดำเนินการอย่างมีระบบ ระเบียบ ครอบคลุมถึงวิธีการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ การวางแผนการนิเทศการ ปฏิบัติการนิเทศ การประเมินผลการนิเทศ ซึ่งควรจะมาจากการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และ สรุปผลอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นที่เชื่อถือได้

2. การปฏิบัติงานตามวิถีทางประชาธิปไตย เคารพในความแตกต่าง ระหว่างบุคคล ให้เกียรติซึ่งกันและกัน เปิดใจกว้างยอมรับผลการประเมินตนเอง ยอมรับในเหตุและ ผล และการปฏิบัติตามข้อตกลง ตลอดจนใช้ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เพื่อให้งาน บรรลุเป้าหมาย

3. การปฏิบัติงานเพื่อพัฒนา สร้างสรรค์ โดยการแสวงหาความสามารถ พิเศษของแต่ละบุคคล เปิดโอกาสให้ได้แสดงออกและสนับสนุนส่งเสริมความสามารถเหล่านั้น อย่างเต็มที่

4. การปฏิบัติตามกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วม เน้นความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงาน โดยยึดวัตถุประสงค์การทำงานร่วมกัน การช่วยเหลือแบ่งปันประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ร่วมคิด ร่วมพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อความสำเร็จของงานโดยส่วนรวม

5. การปฏิบัติงานเพื่อประสิทธิภาพ เน้นการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการควบคุม ติดตามผลการดำเนินงานและผลผลิตอย่างใกล้ชิด เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามมาตรฐานการศึกษา

6. การปฏิบัติงานโดยยึดวัตถุประสงค์ การดำเนินงานต้องกำหนดวัตถุประสงค์การทำงานอย่างชัดเจน ออกแบบการดำเนินงานอย่างเหมาะสมสรุปได้ว่า หลักการนิเทศภายในโรงเรียน ควรมีการวางแผนและดำเนินงานเป็นระบบต่อเนื่อง ด้วยวิธีที่หลากหลาย ยึดหลักการมีส่วนร่วม เน้นกระบวนการประชาธิปไตย เคารพในความแตกต่างระหว่างบุคคล ยอมรับในเหตุและผล ให้เกียรติซึ่งกันและกัน และปฏิบัติตามข้อตกลงประการสำคัญต้องมุ่งพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ

4.5.4 เทคนิคการนิเทศภายใน

โรงเรียนแต่ละแห่งมีสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันการปรับปรุง ส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องใช้กิจกรรมการนิเทศที่แตกต่างกันตามสภาพโรงเรียน นักการศึกษาและหน่วยงานได้เสนอเทคนิคการนิเทศ ไว้ดังนี้

พิชัย เสงี่ยมจิตต์ (2542, หน้า 46) ได้เสนอเทคนิคการนิเทศภายในที่สำคัญไว้ดังนี้

1. การนิเทศเป็นกลุ่ม ได้แก่ การจัดตั้งกรรมการทำงานกลุ่ม ให้การศึกษาวិชาการ จัดห้องปฏิบัติการหลักสูตร ให้มีการอ่านเฉพาะเรื่อง การสาธิตการสอน จัดทัศนศึกษา ให้ฟังคำบรรยาย มีการอภิปรายกลุ่ม จัดห้องสมุดเฉพาะวิชาชีพ จัดองค์การวิชาชีพ จัดป้ายนิเทศ จัดการประชุมครู และจัดการประชุมปฏิบัติการ เป็นต้น

2. การนิเทศเป็นรายบุคคล ได้แก่ การสังเกตการสอนในชั้นเรียนการทดลองในห้องเรียน การประชุมปรึกษาหารือ การไปเยี่ยมและสังเกตการสอนซึ่งกันและกันการเลือกวัสดุอุปกรณ์เพื่อการสอน และการประเมินผลตนเอง เป็นต้น

กรมวิชาการ (2543, หน้า 17) ได้สรุปกิจกรรมการนิเทศภายในที่เป็นไปได้ตามสภาพของสถานศึกษาแต่ละแห่งที่จะดำเนินการได้ คือ การให้ความรู้ เช่น การแนะนำประชุมปรึกษาหารือ จัดอบรม ปฐมนิเทศ ใช้เอกสารความรู้ การหาวิทยากรมาให้ความรู้ เป็นต้น

การสาธิตการประสานงานให้ร่วมกันทำงาน การพาไปดูงาน การบริการทางด้านวิชาการ การวิจัย
ในชั้นเรียนการไปฝึกงาน การจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ปฏิบัติงานเข้มแข็งขึ้น และการทำให้เกิดความ
เข้าใจอันดีต่อกัน

สรุปได้ว่า เทคนิคการนิเทศภายในโรงเรียน มีวิธีการที่หลากหลาย
ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำวิธีการหลาย ๆ ประการไปใช้ หรือประยุกต์ คิดค้นเทคนิคการ
จัดการนิเทศภายใน ให้เหมาะสมกับสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน

4.5.5 กระบวนการนิเทศภายใน

การนิเทศภายในเป็นการดำเนินงานที่เป็นระบบอย่างต่อเนื่องจน
กลายเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานในโรงเรียน การนิเทศภายในโรงเรียนเป็นหน้าที่ของผู้บริหาร
สถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการขึ้นในโรงเรียนของตน เพื่อช่วยเหลือและพัฒนาคุณภาพครูและ
ผู้เรียน มีนักการศึกษาได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับกระบวนการนิเทศภายในโรงเรียนไว้หลายท่าน ดังนี้

กมล ภูประเสริฐ (2545, หน้า 13-14) กล่าวว่า การบริหารการนิเทศ
ภายในสถานศึกษา ได้แก่ การดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. การทำความเข้าใจกับการนิเทศภายในที่มีหลักการให้บุคลากรทุกคน
ร่วมกันรับผิดชอบในการนำสถานศึกษาไปสู่มาตรฐานการศึกษาร่วมกัน ทุกคนจึงต้องร่วมกันคิด
ร่วมกันทำ เพื่อให้สถานศึกษาสามารถพึ่งตนเองได้ในทางวิชาการ แต่ละคนเป็นผู้นิเทศและเป็นผู้รับ
การนิเทศตามความสามารถเฉพาะตัวในแต่ละด้าน

2. การกำหนดวิธีการและระยะเวลาการนิเทศภายใน วิธีการที่จะ
นำไปใช้ควรเป็นวิธีการที่มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เช่น การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และ
ความคิดการแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจจากการอ่าน การค้นคว้า การได้ไปประชุม อบรม
สัมมนาปฏิบัติกรในระดับต่าง ๆ การสาธิตรูปแบบการสอนเพื่อช่วยกันค้นหาข้อบกพร่องและ
ปรับปรุงให้เป็นรูปแบบของสถานศึกษาร่วมกัน และการประชุมระดมสมองที่ไม่ต้องมีการ
วิพากษ์วิจารณ์กันโดยตรง เป็นต้น

3. การควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการดำ เนินการนิเทศภายในอย่าง
สม่ำเสมอ การร่วมแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น โดยถือเป็นปัญหาของสถานศึกษาโดยส่วนรวม

สุรศักดิ์ ปาเฮ (2545, หน้า 28-29) กล่าวว่า กระบวนการนิเทศเป็น
รูปแบบการทำงานเป็นคณะ (Teamwork) ซึ่งการดำเนินงานจะมีกระบวนการโดยสรุปดังนี้

1. **ขั้นเตรียมการ** ผู้บริหารแต่งตั้งคณะทำงานนิเทศภายในโรงเรียนร่วมศึกษา วิเคราะห์รายละเอียดต่าง ๆ ที่เป็นยุทธศาสตร์สำคัญของการปฏิรูปการเรียนรู้ ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหรือผู้มีส่วนร่วม เพื่อกำหนดยุทธศาสตร์การทำงานร่วมกัน จัดเตรียมความพร้อมด้านวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือสำหรับการนิเทศ และสร้างความรู้ความเข้าใจให้ครูอาจารย์และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. **ขั้นดำเนินการนิเทศภายใน** อาจกำหนดได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ดังนี้

2.1 การนิเทศภายในเป็นกลุ่ม สามารถดำเนินการได้หลากหลายวิธี เช่นการประชุมชี้แจงให้ทราบถึงความเคลื่อนไหวของการปฏิรูปการศึกษา การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคนิคนวัตกรรมการสอนใหม่ ๆ การจัดอบรมเพื่อพัฒนาวิชาชีพครูให้ก้าวหน้า การร่วมสัมมนาลักษณะสมาคมเครือข่ายวิชาชีพ และการเยี่ยมสถานศึกษาและครูต้นแบบแห่งอื่น ๆ

2.2 การนิเทศเป็นรายบุคคล สามารถทำได้หลายวิธีเช่นเดียวกัน เช่นการตรวจบันทึกการสอน เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนสอนทุกครั้ง การเยี่ยมชั้นเรียน สร้างขวัญกำลังใจแก่ผู้สอนในโรงเรียน การสังเกตการสอน การให้คำปรึกษา ฯลฯ เป็นต้น

3. **ขั้นประเมินผล และสรุปผล** เป็นการประเมินและสรุปผลการดำเนินงานนิเทศภายในโรงเรียนหรือสถานศึกษาจากการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ ตามกรอบการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ครูอาจารย์นำไปจัดประสบการณ์หรือกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การประเมินผลอาจทำได้หลายวิธี เช่น การประเมินโครงการ การวิเคราะห์ การวิจัย ฯลฯ เพื่อนำผลสรุปที่ได้ไปปรับปรุงและพัฒนางาน

สรุปได้ว่า กระบวนการนิเทศภายใน เป็นการดำเนินการร่วมกันระหว่างผู้นิเทศและผู้รับการนิเทศอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นไปตามขั้นตอนของการทำงาน คือ มีการวางแผนการนิเทศ การปฏิบัติตามแผน การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เป็นที่ไปตามมาตรฐาน สำหรับเทคนิคในการนิเทศควรใช้วิธีการที่หลากหลาย โดยคำนึงถึงความเหมาะสม ความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของโรงเรียน

5. ปัญหาการบริหารงานวิชาการ

จากการศึกษาจะเห็นได้ว่าการบริหารงานวิชาการนั้นมีปัญหาเกิดขึ้นหลายประเด็น ซึ่ง ควรจะได้รับการแก้ไข เนื่องจากงานวิชาการเป็นงานที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพในสถานศึกษา เป็นอย่างยิ่งและในส่วนของผู้บริหารโรงเรียนในปัจจุบันที่ต้องรับผิดชอบตามการบริหารงาน วิชาการโรงเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 แนวทางหรือกระบวนการทัศน์ ในการบริหารจำเป็นต้องเปลี่ยนไปจากเดิมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวางแผนนั้นจะ

วางแผนแบบเดิม ไม่ได้แล้ว การวางแผนที่ใช้กันทุกวันนี้ ส่วนใหญ่เป็นการวางแผนที่ใช้ปัจจุบันเป็นตัวตั้ง เป็นการวางแผนที่แก้ปัญหาจากอดีตเรียกว่าปัญหาขัดข้อง แต่ในสภาวะปัจจุบันเรียกว่าเป็นปัญหาป้องกันรังสรรค์ มณีเล็ก (2544, หน้า12) นั้นหมายถึง การแก้ไขปัญหาที่ศึกษาจากสภาพปัจจุบันที่เป็นอยู่ ซึ่งต้อง เริ่มต้นวางแผนโดยกำหนดสภาพที่คาดหวังในอนาคตว่าต้องการอะไร มีจุดอ่อนจุดแข็งอย่างไร มี โอกาสในการทำงานหรือไม่หรือมีปัญหาอุปสรรคอะไรบ้าง ดังนั้นหน้าที่ของผู้บริหารคือต้องกำจัด จุดอ่อนของโรงเรียนออกให้หมด อนาคตและความคาดหวังในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ และสามารถบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการได้นั้น ผู้บริหารต้องมีทักษะในการบริหารเป็นอย่างดี ดังนั้นผู้ศึกษาสนใจที่จะศึกษาสภาพปัญหาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอำเภอชุมพลบุรี เขต 2 โดยศึกษาการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในขอบข่ายของหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อที่จะได้นำผลที่ได้มาเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้บริหาร และเพื่อการบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพในโอกาสต่อไป

จากแผนปฏิบัติการ 4 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจหลัก ประเด็นยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ในแผนปฏิบัติการ 4 ปี ไว้ดังนี้

วิสัยทัศน์

กระทรวงศึกษาธิการ เป็นองค์กรหลักในการจัดการและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้คู่คุณธรรม มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

พันธกิจหลัก

1. สร้างเสริมโอกาสในการศึกษาให้แก่ประชาชนทุกคน
2. สร้างระบบการศึกษาที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ
3. พัฒนามาตรฐานการศึกษาเพื่อเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของประเทศ

ประเด็นยุทธศาสตร์

1. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
2. การอนุรักษ์สืบทอดประเพณี วัฒนธรรมที่ดีงาม
3. การบริการทางการแพทย์และความรู้เกี่ยวกับสุขภาพ
4. การขยายบริการทางการศึกษาและเพิ่มคุณภาพสถานศึกษาในกรุงเทพมหานคร

ให้ทัดเทียมกัน

5. การฝึกทักษะด้านวิชาชีพเพื่อแก้ปัญหาคความยากจน
6. การพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประชาชนโดยใช้ความรู้เป็นฐาน
7. การผลิตและพัฒนาบุคลากร เพื่อสนับสนุนการพัฒนาระบบโลจิสติกส์

8. การพัฒนานโยบายด้านการศึกษา
9. การจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของรัฐ

เป้าประสงค์

1. ประชาชนได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่มีมาตรฐาน คุณภาพ ประชาชนได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม
  2. ศึกษาและวิจัยเพื่อการบริการรักษาพยาบาลและส่งเสริมสุขภาพ
  3. เด็กและเยาวชนในกรุงเทพมหานครได้รับการศึกษาในโรงเรียนดีใกล้บ้าน
  4. ประชาชนได้รับการพัฒนาทักษะฝีมือและสร้างรายได้ให้กับตนเองเพิ่มขึ้น
  5. การเพิ่มกำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่มีคุณภาพตามความต้องการของตลาด
  6. การเพิ่มการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม เพื่อตอบสนองทิศทางการพัฒนาประเทศ และเพิ่มศูนย์ปมเพาะวิสาหกิจในสถาบันการศึกษา
  7. ส่งเสริมการผลิตและพัฒนาบุคลากรด้านโลจิสติกส์
  8. กฎหมายการศึกษาสามารถตอบสนองการปฏิรูปการศึกษา
  9. ประชาชนในพื้นที่ชายแดนและพื้นที่พิเศษอื่น ๆ ได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพและ
- ในส่วนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีส่วนเกี่ยวข้องกับประเด็น ยุทธศาสตร์ของกระทรวงศึกษาธิการจำนวน 2 ประเด็น จากทั้งหมด 9 ประเด็น คือ
1. การสร้างโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต
  2. การขยายบริการทางการศึกษาและเพิ่มคุณภาพสถานศึกษาในกรุงเทพมหานคร
- ให้ทัดเทียมกันการจัดการศึกษาเพื่อความมั่นคงของรัฐ
- ดังนั้นสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จึงกำหนดกลยุทธ์ในการดำเนินงาน ดังนี้
1. เพิ่มโอกาสและสร้างความเสมอภาคทางการศึกษาให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย และพื้นที่ ประสาน ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา
  2. คาราวานแก่น
  3. พัฒนาปรับปรุงหลักสูตร
  4. พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  5. ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม
  6. เพิ่มและพัฒนาศักยภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา

7. ส่งเสริม สนับสนุนให้ทุกหน่วยงาน บริหารราชการตามหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี
8. เพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ ผู้ความเป็นเลิศ
9. พัฒนาการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ
10. พัฒนาระบบบริหารจัดการเพื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2546 กำหนดให้สถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามมาตรา 35 โดยมีได้กำหนดขอบวัตถุประสงค์และอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษาไว้อย่างชัดเจน ผู้อำนวยการสถานศึกษาในฐานะตัวแทนนิติบุคคล จึงต้องดำเนินการให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการบริหารจัดการและขอบเขตการปฏิบัติหน้าที่ของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลในสังกัดเขตพื้นที่การศึกษา พ.ศ. 2546 โดยเคร่งครัดและควรระมัดระวังในเรื่องต่อไปนี้

1. ผู้อำนวยการสถานศึกษาในฐานะที่เป็นตัวแทนนิติบุคคล อาจถูกฟ้องเป็นจำเลยอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ที่ไม่เป็นไปตามกฎหมาย หรือระเบียบทางราชการหรือต้องปฏิบัติหน้าที่ในฐานะของโจทก์อันเนื่องมาจากการกระทำของบุคคลอื่นที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสถานศึกษา
2. ผู้อำนวยการสถานศึกษาในฐานะที่เป็นตัวแทนนิติบุคคลจะกระทำนิติกรรมสัญญาใด ๆ ได้ก็ต่อเมื่อกฎหมาย ระเบียบ หรือคำสั่งที่ผู้บังคับบัญชามอบอำนาจให้กระทำ การกระทำนิติกรรมสัญญาใด ๆ ที่ไม่มีกฎหมาย ระเบียบ หรือคำสั่งที่ผู้บังคับบัญชามอบอำนาจให้กระทำ หรือกระทำนิติกรรมสัญญาเกินวงเงินงบประมาณที่ได้รับมอบหมายอำนาจ ผู้อำนวยการสถานศึกษาต้องรับผิดชอบตามกฎหมายด้วยตนเอง
3. ผู้อำนวยการสถานศึกษาอาจถูกฟ้องให้รับผิดชอบในฐานะละเมิดได้ ถ้าการบริหารและการจัดการศึกษาของผู้อำนวยการสถานศึกษานั้นไปขัดแย้งกับสิทธิของบุคคลอื่น หรือการบริหารงานนอกขอบอำนาจหน้าที่ของสถานศึกษา ผู้อำนวยการสถานศึกษาอาจรับผิดชอบทางแพ่งตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือถูกดำเนินการทางวินัย หรืออาจได้รับโทษทางอาญาก็ได้
4. สถานศึกษา ควรรวบรวมกฎหมายการศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร และการจัดการศึกษาไว้ในสถานศึกษาเพื่อให้สะดวกแก่การศึกษาค้นคว้า และนำมาใช้ได้อย่างรวดเร็ว เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ

กระทรวงศึกษาธิการ พระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ พระราชบัญญัติ ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ เป็นต้น

5. ผู้อำนวยการสถานศึกษา ควรพัฒนาตนเองและทีมงานให้มีความรู้พื้นฐาน ด้านกฎหมายการศึกษาและกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อให้สามารถนำไปปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การบริหารโรงเรียนขนาดเล็ก

1. ความหมายโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้ความหมาย โรงเรียนขนาดเล็ก คือ โรงเรียนที่มีนักเรียน ตั้งแต่ 120 คนลงมา

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก

ศูนย์ปฏิบัติการ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550) มีโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัด จำนวน 13,351 โรงเรียน และการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็ก ยังต้องดำเนินงานตามภารกิจ 4 งาน เหมือนโรงเรียนทั่วไป โดยมีสภาพการดำเนินงานแต่ละด้าน สรุปได้ดังนี้

2.1 ด้านการบริหารวิชาการ

โรงเรียนขนาดเล็กได้ดำเนินการตามสภาพความพร้อมของโรงเรียน ดังนี้

2.1.1 หลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้

ครูดำเนินการจัดทำหลักสูตรและแผนการสอนระหว่างครุภายในกลุ่มโรงเรียน เมื่อจัดทำหลักสูตรเสร็จแล้ว ก็จะนำไปใช้ในลักษณะเดียวกันคล้าย ๆ กัน เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็ก เป็นโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้น ดังนั้น หลักสูตรที่จัดทำมักเป็นหลักสูตรบูรณาการ ซึ่งมีทั้งบูรณาการเนื้อหาและบูรณาการช่วงชั้น นอกจากนั้น บางโรงเรียนยังได้จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นที่เหมาะสมกับสภาพของตัวเองอีกด้วย

2.1.2 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้

เนื่องจากโรงเรียนขนาดเล็กมีครูไม่ครบชั้น ดังนั้นจึงมีความพยายามที่จะนำนวัตกรรมเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้โดยสื่อ RIT การสอนภาษาไทยแบบมุ่งประสบการณ์ทางภาษา (มปภ.) การสอนทางไกลผ่านดาวเทียม การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยในการสอน การสอนแบบคละชั้น การเรียนรวม 2-3 ชั้น ให้นักเรียนชั้นสูงกว่าช่วยสอน นักเรียนชั้นต่ำกว่า

2.1.3 การจัดห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้

โรงเรียนขนาดเล็กมีข้อจำกัดเรื่องสถานที่ ดังนั้น จึงไม่มีห้องสมุดเป็นเอกเทศสิ่งทีโรงเรียนได้จัดทำ คือ จัดทำเป็นมุมหนังสือไว้ตามห้องเรียนมีหนังสือน้อย ไม่เพียงพอต่อการบริการนักเรียน

2.1.4 การนิเทศ

การนิเทศการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ส่วนใหญ่ใช้การนิเทศภายในโดยผู้บริหารโรงเรียนนิเทศในช่วงการประชุมประจำเดือนเป็นการนิเทศและไม่เป็นทางการเป็นส่วนใหญ่ โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่อยู่ห่างไกล ดังนั้น ศึกษานิเทศก์จึงมักไม่ค่อยได้ไปนิเทศจึงมักไม่ค่อยได้ไปนิเทศบ่อยครั้งนัก

2.1.5 การวัดและประเมินผลการเรียน

ครูผู้สอนจะเป็นผู้ประเมินผลเอง ไม่เน้นการใช้ข้อสอบแต่จะใช้วิธีการสังเกตและประเมินผลระหว่างเรียน โดยยึดวัตถุประสงค์ของรายวิชา นอกจากนั้นยังได้ให้นักเรียนจัดทำแฟ้มสะสมงานอีกด้วย อย่างไรก็ตามมีบางแห่งให้แบบการสอบของกลุ่มโรงเรียนเน้นการประเมินคณิตศาสตร์และภาษาไทย

2.2 ด้านการบริหารงานบุคคล

โรงเรียนขนาดเล็กจะมีปัญหาด้านการขาดแคลนบุคลากร และบุคลากรในโรงเรียนต้องรับภาระงานหลายด้าน นอกเหนือจากการสอนซึ่งเป็นงานหลัก ดังนั้นจึงจัดให้มีการพัฒนาครูหลายรูปแบบ ทั้งให้ศึกษาเอกสาร ส่งครูเข้ารับการอบรมสัมมนาทางวิชาการ จัดให้มีการศึกษาดูงาน และมอบหมายงานให้ปฏิบัติตามถนัด โรงเรียนจะเน้นการอยู่ร่วมกันด้วยความเข้าใจ ช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน จัดสวัสดิการ เช่น กองทุน มอบหมายงานตามความถนัดไม่ยึดบทบาทถาวร ให้นักการช่วยงาน ช่างไม้ ครูปฐมวัยสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา จัดกิจกรรมให้ขวัญกำลังใจครูอาวุโส เช่น จัดงานวันเกษียณ

2.3 ด้านการบริหารงานงบประมาณ

ส่วนใหญ่จะประสบปัญหาด้านบุคลากรที่จะรองรับการดำเนินงานด้านนี้ผู้บริหารจะเป็นผู้ดำเนินการเองจะมีครูช่วยบางเรื่อง และโรงเรียนได้รับจัดสรรงบประมาณไม่ตรงกับความต้องการ งานส่วนนี้เป็นงานที่ทำให้ผู้บริหารและครูเสียเวลามาก ดังนั้นจึงมีวิธีการแก้ปัญหาโดยการมอบหมายให้กลุ่มโรงเรียน หรือสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดำเนินการแทน ซึ่งนับเป็นการช่วยเหลือโรงเรียนได้เป็นอย่างดี

2.4 ด้านการบริหารงานทั่วไป

งานกิจการนักเรียนได้ดำเนินการตามระเบียบกฎหมายที่กำหนด กิจกรรมต่าง ๆ จัดตามความพร้อมของโรงเรียน กิจกรรมสำคัญที่ดำเนินการ คือ การเกณฑ์ การรับนักเรียน การติดตามนักเรียนที่ขาดเรียน การแก้ปัญหาให้นักเรียนเร่ร่อนนักเรียนไม่มีชื่อในทะเบียนราษฎร โดยขอความร่วมมือจากฝ่ายปกครอง นอกจากนี้ ยังมีการให้บริการด้านต่าง ๆ แก่นักเรียนในเรื่อง อาหารกลางวัน อาหารเสริมนม บริการด้านสุขภาพอนามัย การแนะแนว การให้ทุนการศึกษา การดูแลนักเรียนให้มีความปลอดภัยจาก สารเสพติดและด้านอื่น ๆ นอกจากนี้ ยังมีการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ เช่น กีฬานันทนาการ การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่ดีงาม และกิจกรรมเสริมสร้างวินัยประชาธิปไตยในโรงเรียน ฯลฯ

งานอาคารสถานที่ อาคารเรียน และอาคารประกอบไม่เพียงพอกับความต้องการโรงเรียนแก้ปัญหา โดยแบ่งห้องเรียนทำเป็นมุมต่าง ๆ เช่น มุมหนังสือ มุมพยาบาลด้านการดูแล และรักษาความปลอดภัยของอาคารสถานที่ที่ได้ให้คณะครู นักเรียน นักการภารโรงช่วยกันดูแล อีกส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือจากชุมชนเข้ามาช่วยดูแล อีกส่วนหนึ่งได้รับความร่วมมือจากชุมชนเข้ามาช่วยดูแลเรื่องความปลอดภัย

งานสัมพันธ์ชุมชน โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่จะอยู่ในชุมชน จึงมีการให้บริการ และร่วมกิจกรรมกับชุมชนหลายรูปแบบ ชุมชนให้ความร่วมมือกับโรงเรียนในด้านแรงงานและสนับสนุนทรัพยากรที่จำเป็นในการจัดการศึกษาของโรงเรียนในระดับหนึ่ง โรงเรียนจะร่วมกิจกรรมกับชุมชน มีการเยี่ยมบ้าน เผยแพร่เอกสารประชาสัมพันธ์งานดีเด่นของโรงเรียน บุคลากรโรงเรียนช่วยงานเทศกาลในชุมชน เช่น จัดดอกไม้ จัดชบวนแห่งานประเพณีต่าง ๆ

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้สรุปสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านมา พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ประสบปัญหาล้ำคลั่งกันใน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการด้านการเรียนรู้ ด้านความพร้อมทางปัจจัยของโรงเรียน และด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ซึ่งในแต่ละด้านมีรายละเอียด พอสังเขป ดังนี้

1. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

ที่ผ่านมา การคมนาคมภายในประเทศนับว่าไม่ค่อยสะดวกมากนัก ดังนั้น รัฐบาลจึงจำเป็นต้องตั้งโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่แต่ในปัจจุบันความจำเป็นดังกล่าวได้ลดลง ประกอบกับประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ตั้งแต่ตอนต้น ดังนั้นจึงทำให้มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวมีอัตราส่วนครูต่อนักเรียน นักเรียนต่อห้องเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียน 1 คน สูงกว่าโรงเรียนขนาด

อื่น ๆ ในอีกด้านหนึ่งนั้นยังมีโรงเรียนขนาดเล็กอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น พื้นที่ห่างไกลความเจริญ พื้นที่บนภูเขา บนเกาะ ชายขอบของประเทศ เป็นต้น ซึ่งนักเรียนในโรงเรียนลักษณะดังกล่าวมีปัญหาในการเดินทางไปโรงเรียนเป็นอย่างมาก ถึงแม้ว่านักเรียนจะได้รับค่าพาหนะในการเดินทางแล้วก็ตามแต่ค่าพาหนะที่ได้รับนั้นก็ไม่ว่างเพียงพอและต่อเนื่อง นอกจากนี้ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียน ซึ่งมีบริบทที่ต่างไปจากโรงเรียนขนาดอื่น ๆ การใช้ข้อมูลสารสนเทศ และนำผลของการประเมินงาน/โครงการมาใช้วางแผน ปรับปรุง พัฒนางาน ยังมีน้อย นอกจากนี้ การอพยพเคลื่อนย้ายของประชากรวัยเรียนที่ย้ายไปรับจ้างงานต่างพื้นที่ ทำให้เกิดปัญหา อุปสรรคเกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นอย่างยิ่ง

2. ปัญหาด้านการเรียนรู้

ในด้านการเรียนรู้ นั้น พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในสภาพที่ครูไม่ครบชั้นและนักเรียนมีจำนวนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลาและเต็มความสามารถ เพราะมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการเรียนรู้ที่ครูจำเป็นต้องปฏิบัติ ทั้งจากสังกัดเดียวกันและจากต่างสังกัด หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่ค่อยสอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนรู้และแหล่งการเรียนรู้มีจำนวนจำกัด ซึ่งมีสาเหตุมาจาก โรงเรียนได้รับงบประมาณน้อย สื่อเทคโนโลยีและการสื่อสารมีใช้อย่างจำกัด และที่โรงเรียนมีอยู่ก็ไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งในท้ายที่สุดก็ส่งผลทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำไปด้วย

3. ปัญหาด้านความพร้อมเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน

ในการจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนที่ผ่านมา ได้ใช้เกณฑ์การจัดสรรหลาย ๆ เกณฑ์ ซึ่งขนาดโรงเรียนก็เป็นเกณฑ์หนึ่งในการจัดสรร เนื่องจากมีการคำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณ ดังนั้น จึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับการจัดสรรบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนน้อย สภาพอาคารเก่า ซ้ำรูดทรุดโทรม เนื่องจากก่อสร้างมาเป็นเวลานาน คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ยังมีไม่เพียงพอ โรงเรียนไม่สามารถระดมทรัพยากรจากผู้ปกครอง ชุมชนได้มากนัก เนื่องจากผู้ปกครองและชุมชนดังกล่าว มีความยากจนสำหรับตัวป้อนด้านนักเรียนนั้น พบว่า นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กมาจากครอบครัวที่ยากจน

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ที่ผ่านมานั้น ถึงแม้ว่าจะมีตัวแทนของชุมชนและองค์กรต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก็ตาม แต่บทบาทของคณะกรรมการดังกล่าวยังมีไม่มากนัก และหากกล่าวถึงการประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรอื่น

ทั้งภาครัฐและเอกชนด้วยแล้ว เกือบจะกล่าวได้ว่ามีน้อยมากหรือไม่มีเลย ในบางพื้นที่ ชุมชน ผู้ปกครอง มีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียนและการเรียน ของบุตรหลานได้เท่าที่ควร

3. แนวทางและการดำเนินการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

3.1 แนวทางและการดำเนินการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กในอดีต

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ม.ป.ป.) ได้ดำเนินโครงการยกระดับคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กตั้งแต่ปีงบประมาณ 2547 และต่อเนื่องในปี 2548 ได้สรุปผลการดำเนินงานในอดีตของสำนักงานคณะกรรมการประถมศึกษาแห่งชาติ โดยจัดกลุ่มโรงเรียนเหล่านี้ เป็น 2 กลุ่ม คือ โรงเรียนใดที่สามารถ ยุบรวมและเลิกได้ ก็ได้ดำเนินการไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งนี้เป็นไปตามความสมัครใจของโรงเรียนและชุมชน สำหรับโรงเรียนขนาดเล็กที่ไม่สามารถยุบรวมได้ ก็ได้ดำเนินโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กเหล่านั้น ด้วยนวัตกรรมและการจัดการ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1.1 การรวมและเลิกโรงเรียน

การรวมโรงเรียนเป็นมาตรการสำคัญประการหนึ่งใช้แก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็ก เนื่องจากการคมนาคมที่สะดวกและทั่วถึงมากขึ้น โดยการจัดให้นักเรียนเดินทางจากโรงเรียนขนาดเล็ก (เรียกว่า โรงเรียนมารวม) ไปเรียนที่โรงเรียนที่ตั้งอยู่ใกล้เคียง (เรียกว่า โรงเรียนหลัก) โดยอยู่ภายใต้การบริหาร และการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนหลัก ซึ่งอาจมีการยุบรวมเป็นโรงเรียนเดียวกันในอนาคต การดำเนินการลักษณะดังกล่าวเป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการรวม และการเลิกโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ.2524 ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าโรงเรียนประถมศึกษาตั้งแต่สองโรงเรียนขึ้นไปอยู่ห่างกันไม่เกิน 3 กิโลเมตร มีจำนวนนักเรียนแต่ละโรงเรียนไม่เกิน 120 คน และการคมนาคมระหว่างโรงเรียนไม่ลำบาก ให้ยุบรวมเป็นโรงเรียนเดียวกัน และถ้ามีโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งมีนักเรียนเกินกว่า 120 คน ก็ให้รวมกันในรูปของโรงเรียนสาขา

จากการดำเนินงานเกี่ยวกับการยุบรวมโรงเรียนที่ผ่านมา พบว่า

1) ผู้บริหารการศึกษาระดับจังหวัด อำเภอ ผู้บริหารโรงเรียน และครูส่วนใหญ่ เห็นด้วยในนโยบายการยุบรวมโรงเรียนขนาดเล็ก

2) อัตราส่วนนักเรียนต่อครู นักเรียนต่อห้องของโรงเรียน เมื่อมีการรวมโรงเรียนแล้ว เหมาะสมยิ่งขึ้น

3) ประโยชน์จากการรวมโรงเรียน ได้แก่ ประสิทธิภาพการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การแก้ไขปัญหาขาดแคลนครู ครูมีขวัญและกำลังใจซึ่งงบประมาณและทรัพยากรได้อย่างคุ้มค่า

4) ปัญหาอุปสรรคสำคัญที่เป็นผลกระทบต่อการดำเนินงาน ได้แก่ ผู้ปกครองและชุมชนส่วนหนึ่งอาจไม่เห็นด้วยในการให้ยุบรวมและเลิกล้มโรงเรียน เพราะผู้ปกครองมีฐานะยากจน ไม่สามารถส่งบุตรหลานไปเรียนนอกหมู่บ้านได้อีกส่วนหนึ่งรู้สึกหวงแหนโรงเรียน อาคารสถานที่ของโรงเรียนมารวม เมื่อไม่ใช้แล้วขาดคนดูแล นอกจากนี้ยังมีปัญหาในการบริหารจัดการ เช่น โรงเรียนหลักยังมีคุณภาพไม่ดีพอ จึงไม่สามารถจูงใจให้นักเรียนไปเรียนรวมได้ และค่าพาหนะที่จัดให้ไม่เพียงพอตามที่จ่ายจริงในบางพื้นที่ และยุ่งยากในการเบิกจ่าย เป็นต้น

3.1.2 การจัดหาพาหนะสำหรับนักเรียน

การดำเนินงานตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการดังกล่าว ก่อให้เกิดโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยในปี พ.ศ.2525 ได้ทดลองจัดจรักรยานเป็นพาหนะให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ยืมขี่ไปโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในจังหวัดพิษณุโลกและมหาสารคาม ในขณะเดียวกันระหว่างปี 2524 ถึง 2525 ก็มีการทดลองจัดรถรับ-ส่งนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กไปเรียนในโรงเรียนขนาดใหญ่ใน 5 จังหวัด คือ นครสวรรค์ เชียงใหม่ ปราจีนบุรี สุรินทร์ และสุราษฎร์ธานี โดยจังหวัด พิษณุโลก นครนายก และศรีสะเกษ ก็ได้นำไปใช้ด้วย

3.1.3 การส่งเสริมสมรรถภาพการสอน โดยใช้สื่อ RIT (Reduce instruction Time)

แนวทางหนึ่งที่น่าสนใจเพื่อปรับปรุงคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก คือ การใช้สื่อการเรียนซึ่งเป็นบทเรียนสำเร็จรูปตามโครงการส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) ซึ่งผ่านการทดลองใช้และได้ผลเป็นที่น่าพอใจ คือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้น โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้จัดสรรสื่อเหล่านี้ลงในจังหวัดในบางจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดลำปาง และจังหวัดปัตตานี ในปีการศึกษา 2525 สำหรับจังหวัดที่มีโรงเรียนขนาดเล็กและมีครูไม่ครบชั้นอีก 1,269 โรง ใน 338 อำเภอ 40 จังหวัด ก็ได้เข้าร่วมโครงการในปีการศึกษา 2528 ด้วย จากผลการวิจัย พบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 และ 6 ในทุกกลุ่มประสบการณ์สูงขึ้น ซึ่งถือว่าอยู่ในระดับที่น่าพอใจ

3.1.4 การจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนสองกลุ่มอายุ

จากความไม่คุ้มค่าของการลงทุนในการจัดการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ร่วมกับวิทยาลัยครูต่าง ๆ ดำเนินการจัดการเรียนรู้สำหรับนักเรียนสองกลุ่มอายุ คือ การเกณฑ์นักเรียนให้เข้าเรียนปีเว้นปี ซึ่งเมื่อดำเนินการถึง 6 ปี แล้วโรงเรียนจะมีชั้นเรียนเพียง 3 ชั้น คือ ชั้น ป.2, ป.4 และ ป.6 และชั้น ป.1, ป.3 และ ป.5 สลับกันเป็นปี ๆ ไป โดยใช้การจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ใน 2 วิธี คือ ใช้วิธีสอนปกติและการใช้สื่อการเรียนโครงการ

ส่งเสริมสมรรถภาพการสอน (RIT) ซึ่งการจัดให้มีเกณฑ์เข้าเรียนแบบปีเว้นปีนี้มีสาเหตุจากในแต่ละปีเด็กที่มีอายุถึงเกณฑ์ภาคบังคับนั้นมีจำนวนน้อยมาก

3.1.5 การจัดศูนย์โรงเรียน

ในปีงบประมาณ 2535 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ทำการทดลองจัดศูนย์โรงเรียนในรูปแบบของการศึกษา ที่ใช้โรงเรียนขนาดใหญ่เป็นศูนย์โรงเรียน แล้วนำนักเรียนจากโรงเรียนขนาดเล็กบางส่วนหรือทั้งหมดมาเรียนรวม โดยจัดโรงเรียนที่เป็นศูนย์ให้ได้มาตรฐานในระดับดีทั้งด้านปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนที่มาเรียนรวมจะได้มีโอกาสได้รับประสบการณ์ที่มีคุณภาพมากขึ้น และในปีการศึกษา 2536 ได้ให้แต่ละจังหวัดเลือกศูนย์ทดลอง จังหวัดละ 1 ศูนย์ และโครงการนี้ได้ชะงักลงเพราะไม่สามารถจัดงบประมาณให้โรงเรียนศูนย์ได้ครบถ้วนตามกำหนด แต่อย่างไรก็ตามในปี 2536 สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้มีนโยบายในการแก้ไขปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กให้ครอบคลุมทั่วประเทศ โดยจัดสรรงบประมาณเป็นค่าพาหนะเดินทางสำหรับนักเรียนที่เดินทางมาเรียนรวม ซึ่งเรียกว่าโรงเรียนมารวมไปยังโรงเรียนหลัก และโรงเรียนที่เข้าร่วมในโครงการนี้มีจำนวน 539 โรงเรียน ใน 39 จังหวัด ซึ่งวิธีการนี้สามารถช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนครูได้อีกทางหนึ่ง

ต่อมาในปี 2535 กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ.2539-2550 บนพื้นฐานของบริบททางสังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี 4 ด้าน คือ การปฏิรูปโรงเรียนและสถานศึกษา ปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ และการปฏิรูประบบการบริหารการศึกษากรอบนโยบายในการบริหารตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาที่เร่งรัดให้โรงเรียนและสถานศึกษาทุกระดับจัดการศึกษาให้มีมาตรฐานคุณภาพทัดเทียมกันโดยดำเนินการดังต่อไปนี้

- 1) จัดทำแผนที่ตั้งสถานศึกษา (school mapping) ของสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภท และทุกสังกัดทั้งในและนอกกระทรวงศึกษาธิการมีการเชื่อมโยงการปฏิบัติที่คำนึงถึงบริบทของสถานศึกษา

- 2) กำหนดขนาดสถานศึกษาเพื่อการบริหารการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างมีคุณภาพ ประสิทธิภาพ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น โดยให้มีการรวมโรงเรียนขนาดเล็กตามควรแก่กรณี ด้วยความเห็นชอบของจังหวัดและท้องถิ่น

- 3) กำหนดเกณฑ์มาตรฐานขั้นพื้นฐานด้านบรรยากาศของการจัดการศึกษาด้านการเรียนรู้ อาคารสถานที่ อุปกรณ์การเรียนรู้ อาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก พร้อมบุคลากร

4) ให้สถานศึกษามีผังแม่บทอย่างเต็มรูปแบบ ที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ และมุ่งรักษาศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

5) กระจายอำนาจการกำหนดนโยบาย และการบริหารสถานศึกษาทุกระดับ ทุกประเภทให้กับผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และองค์การปกครองท้องถิ่นในรูปแบบของคณะกรรมการสถานศึกษา

6) ให้องค์การติดตามและประเมินผล ทำหน้าที่ กำกับ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน ตลอดจนประเมินมาตรฐานโรงเรียนและสถานศึกษาทั้งด้านปริมาณ และคุณภาพ พร้อมสรุปผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาต่อไป

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กรูปแบบของการยุบรวมและการพัฒนาคุณภาพตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาด้วยการพัฒนาทั้งระบบ ตามแนวทางดังนี้

1) โรงเรียนที่มีนักเรียนไม่ถึง 20 คน ให้ยุบรวม
2) ระยะทางสำหรับการเดินทางของนักเรียนไม่ควรเกิน 6 กิโลเมตร และโรงเรียนมารวมห่างจากโรงเรียนหลักไม่เกิน 3 กิโลเมตร นักเรียนได้รับการสนับสนุนค่าพาหนะจนจบการศึกษาเฉลี่ย 6-9 บาทต่อคนต่อวัน

3) เมื่อมีการยุบรวมโรงเรียนแล้ว หากมีบุคลากรเกินเกณฑ์ให้หามาตรการเกลี้ยอัตรากำลังไปโรงเรียนที่ต่ำกว่าเกณฑ์

4) โรงเรียนที่ไม่สามารถรวมได้ต้องกำหนดมาตรการให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพ

5) สนับสนุนให้โรงเรียนมารวมสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีคุณภาพ

6) ประสานงานผู้ปกครองชุมชนเพื่อให้สามารถยุบและรวมให้ได้มากที่สุด

ภายใต้ข้อจำกัดและสภาพปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านคุณภาพซึ่งจากการศึกษาวิจัย โดยกองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กต่ำกว่าขนาดกลางและขนาดใหญ่ เนื่องจากขาดความพร้อมด้านปัจจัย ได้แก่ ครูไม่ครบชั้นเรียน ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนรู้ และงบประมาณไม่เพียงพอในการบริหารจัดการและเกณฑ์การจัดอัตรากำลังครู และงบประมาณไม่เพียงพอ ในการบริหารจัดการและเกณฑ์การจัดอัตรากำลังครู สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการพัฒนาใน 2 ด้าน คือ

1. ด้านประสิทธิภาพการบริหารจัดการ จัดครูและบุคลากรทางการศึกษาให้เป็นไปตามเกณฑ์และครบชั้นเรียน ทั้งโรงเรียนเอกเทศและโรงเรียนมารวม โดยใช้รูปแบบศูนย์โรงเรียน การมีส่วนร่วมของชุมชนและการระดมทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการศึกษา มีการนำนักเรียนในโรงเรียนที่ตั้งอยู่ในท้องถิ่นเดียวกัน ตั้งอยู่ในหมู่บ้านที่มีเส้นทางคมนาคมห่างกัน ระหว่าง 3.6 กิโลเมตร มีสภาพการคมนาคมที่สะดวก โดยมีองค์ประกอบของโรงเรียนหลัก และโรงเรียนเครือข่าย ซึ่งมีรูปแบบ เช่น รวมเรียนทุกชั้น รวมเรียนบางชั้น รวมเรียนช่วงชั้น และศูนย์โรงเรียนแบบพักนอน

2. ด้านคุณภาพการเรียนรู้ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพของโรงเรียน เช่น การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการการสอนเป็นทีม การใช้สื่อและอุปกรณ์ช่วยสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2549) ได้ดำเนินการประชุมผู้แทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกภาคทั่วประเทศ และผู้แทนจากหน่วยงานในสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มีนวัตกรรมที่เป็นแบบอย่างสำหรับใช้ในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก 4 นวัตกรรม สรุปได้ดังนี้

1. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ มีด้วยกัน 5 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน เป็นการบูรณาการแบบรวมชั้นเรียนเป็นช่วงชั้น และบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ภายในกลุ่มการเรียนรู้เดียวกัน 2) รูปแบบการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการแบบคละชั้น และนำสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาบูรณาการกันตั้งแต่ 2 กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไป 3) รูปแบบการบูรณาการกิจกรรม walk rally 4) รูปแบบการสอนแบบมอนเตสซอรี และ 5) รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2. การจัดการเรียนรู้ด้วยคอมพิวเตอร์ มีรูปแบบที่ดำเนินการอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) รูปแบบการใช้รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ และ 2) รูปแบบศูนย์การเรียนรู้คอมพิวเตอร์

3. การจัดการเรียนรู้ระบบทางไกลผ่านดาวเทียม โดยใช้สื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม

4. การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ได้กำหนดแนวทางดำเนินงานบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมทั้งภายในองค์กรและหน่วยงานอื่นภายนอก ดังนี้ 1) ให้มหาวิทยาลัยราชภัฏ หรือสถาบันการศึกษาจัดส่งนักศึกษาฝึกสอน นักศึกษาฝึกงาน การพัฒนาครูและบุคลากรทาง

การศึกษา การผลิตชุดการสอนและสื่อการเรียน 2) องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สนับสนุนงบประมาณ วัสดุ สื่อ อุปกรณ์ สำหรับการจัดการเรียนรู้ ครูอัตราจ้าง หรือรับจัดการศึกษาเมื่อมีความพร้อม 3) เครือข่ายแผนแม่บท จัดทำแผนพัฒนาการศึกษา และพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน 4) สถาบันศาสนา สถานประกอบการ หน่วยงาน องค์การต่าง ๆ มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา สื่อ วัสดุอุปกรณ์ และ 5) เครือข่ายครูในฝัน ครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูแห่งชาติ อาจารย์ 3 ครูในโรงเรียนที่มีครูเกินชั้นเรียน ผู้บริหารต้นสังกัดอนุญาตให้ไปสอนโรงเรียนขนาดเล็ก 3-5 ชั่วโมง/สัปดาห์ ใช้แผนการสอนเดียวกับที่สอนในโรงเรียนต้นสังกัด

สำนักนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์เพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ปี 2551 – 2553 โดยมีเป้าประสงค์ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ดังนี้

เป้าประสงค์

แผนยุทธศาสตร์มีเป้าประสงค์ที่จะวางระบบวางแผนและบริหารจัดการเพื่อจำกัดจำนวนโรงเรียนขนาดเล็กให้ดำรงอยู่เฉพาะที่มีความจำเป็นและพัฒนาให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพโดยมีเป้าประสงค์ย่อย ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาระบบวางแผนโรงเรียนในระดับสำนักงานเขตพื้นที่และจังหวัดที่มีประสิทธิภาพเพื่อสนองต่อสภาพที่หลากหลายและเป็นกลไกที่จะประกันโอกาสและคุณภาพทางการศึกษาให้แก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่
2. เพื่อพัฒนาระบบบริหาร ระบบการเรียนรู้ มาตรฐานอัตรากำลังและมาตรฐานโรงเรียนที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก
3. เพื่อระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเพื่อพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก

เป้าหมาย

แผนยุทธศาสตร์มีระยะเวลาดำเนินงาน 3 ปี คือ ปี 2551 – 2553 โดยมีเป้าหมายและระยะเวลา ดังนี้

ระยะที่ 1 ตุลาคม 2550 – กันยายน 2551 เป็นระยะเวลาพัฒนาระบบวางแผน ระบบบริหารจัดการ ระบบการเรียนรู้ และทำความเข้าใจกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องมาตรฐาน หลักเกณฑ์ ระเบียบ และแนวทางปฏิบัติ ดำเนินการนำร่องตามรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพใน 175 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) พื้นที่ละ 1 – 3 ตำบล โดยจะมีโรงเรียนขนาดเล็กเข้าร่วมการนำร่อง 800 โรงเรียน

ระยะที่ 2 ตุลาคม 2551 – กันยายน 2552 ดำเนินการนำร่องตามรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่มีประสิทธิภาพใน 175 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (ยกเว้นกรุงเทพมหานคร) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาละ 10 โรง รวม 1,750 โรง

ระยะที่ 3 ตุลาคม 2552 – กันยายน 2553 เป็นการขยายผลไปยัง 175 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา แห่งละ 1 อำเภอ ประมาณการว่าจะมีโรงเรียนขนาดเล็กเข้าร่วมโครงการ 4,000 โรง จากนั้น จะประมวลผลการดำเนินงานเพื่อปรับยุทธศาสตร์ และเสนอแผนดำเนินการในโรงเรียนที่เหลือเพื่อเสนอรัฐบาลต่อไป

ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก ได้กำหนดไว้ 4 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 พัฒนาระบบวางแผนและการบริหารจัดการ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 พัฒนาระบบการเรียนรู้และการประกันคุณภาพการศึกษา

ยุทธศาสตร์ที่ 3 เสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน

ยุทธศาสตร์ที่ 4 ส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

อัมพร พุ่งเฟื่อง (2540, หน้า 73 - 75) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน สังกัดเทศบาลเมืองเชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ในการบริหารงานวิชาการในโรงเรียน ได้มีการกำหนดเป้าหมาย และมีการวางแผนอย่างชัดเจน มีความพร้อมในเรื่องของหลักสูตร และการนำไปใช้ มีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตรงตามหลักสูตร มีความพร้อมสำหรับสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องของวัสดุการเรียนรู้อีกมีกิจกรรมการนิเทศเพื่อช่วยปรับปรุงการเรียนรู้ของครู รวมทั้งมีการวัดผลประเมินผลสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และเนื้อหาของหลักสูตรมาตรฐานในโรงเรียน พบว่า การบริหารงานวิชาการ เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับนักเรียน และท้องถิ่น โดยศึกษาปัญหาและความต้องการของนักเรียนในท้องถิ่น จัดทำแผนการสอน ดำเนินการสอน และประเมินผลการเรียนรู้ ในการพัฒนางานวิชาการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับหลักสูตร ได้มีการศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน พบว่า วิชาที่มีปัญหามากที่สุด คือ วิชาภาษาไทย และวิชาคณิตศาสตร์ มีการจัดกิจกรรมให้ครูได้พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ให้ครูจัดทำแผนการสอนพร้อมทั้งได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนา เพื่อเปรียบเทียบการประเมินผลการเรียนเมื่อสิ้นปีการศึกษา ด้านการนิเทศการศึกษาอย่างเป็นระบบนั้น พบว่า การดำเนินการนิเทศยังไม่เป็นระบบ ขาดการติดตาม และประเมินผล

ณรงค์ศักดิ์ ปรีชาภูล (2542, หน้า 59 - 60) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเทศบาลลำพูน ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดเทศบาลเมืองลำพูน ได้มีการให้ความสำคัญในเรื่องการวัดผลและประเมินผลให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของหลักสูตรและในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร มีการกำหนดเป้าหมายและการวางแผนงานไว้อย่างชัดเจน มีความพร้อมในเรื่องของสื่อและอุปกรณ์ที่ช่วยเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และมีการนิเทศเพื่อช่วยปรับปรุงพัฒนาการเรียนรู้ของคณะครูสำหรับด้านปัญหาอุปสรรคมีปัญหาคือ ครูรับผิดชอบงานหลายด้าน สอนหลายวิชา ห้องสมุดขาดเจ้าหน้าที่บรรณารักษ์ ขาดการนิเทศภายใน ขาดการจัดทำสื่อเพื่อช่วยเสริมการเรียนรู้

จเร เหมือนแมน (2542) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการโรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา 6 ในด้านปัญหาในการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนเทศบาล เขตการศึกษา 6 ผลการวิจัยพบว่า การปฏิบัติงานด้านการบริหารงานวิชาการครบ 9 ด้าน ปัญหาในการปฏิบัติงานคือ ครูไม่ได้ศึกษาและทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรเพียงพอ ครูไม่เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการสอน ครูขาดทักษะในการผลิตและซ่อมแซมสื่อการเรียนรู้ โรงเรียนส่วนใหญ่ขาดเครื่องมือวัดผลที่มีคุณภาพ ขาดงบประมาณ การจัดซื้อหนังสือสำหรับห้องสมุด การนิเทศการสอนโรงเรียนไม่สามารถจัดได้อย่างสม่ำเสมอ ขาดบุคลากรรับผิดชอบงานวิชาการโดยเฉพาะครูจัดการเรียนรู้ โดยเน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติและโรงเรียนขาดงบประมาณในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการ

มานะ อรุณโณ (2545) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอสอยดาว จังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการบริหารงานวิชาการ โดยรวมและรายด้านมีปัญหาคืออยู่ในระดับปานกลาง เรียงลำดับคะแนนเฉลี่ยมาไปน้อย ดังนี้ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการวัดผลและประเมินผล และด้านการนิเทศการเรียนรู้ 2) เปรียบเทียบปัญหาการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้าน แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ 3) แนวทางพัฒนาการบริหารงานวิชาการ ตามความเห็นของผู้เชี่ยวชาญ มีดังนี้ 3.1) ด้านการบริหารหลักสูตร ควรให้ความรู้ความเข้าใจในการวิเคราะห์หลักสูตรแก่ผู้บริหารและครู 3.2) ด้านการจัดการเรียนรู้ ควรจัดสิ่งแวดล้อมทางวิชาการในบริเวณโรงเรียน 3.3) ด้านการนิเทศการเรียนรู้ พัฒนาผู้บริหารให้มีความพร้อมในการให้คำปรึกษาคำแนะนำและช่วยเหลือ ด้านการจัดการเรียนรู้แก่ครู 3.4) ด้านการวัดผลและประเมินผล ควรให้ความรู้ความเข้าใจในการนำวิธีวัดผลและประเมินผลที่หลากหลายมาใช้แก่ผู้บริหารและครู

วรเชษฐ จันทรภิรมย์ (2546, หน้า 61- 64) ได้ศึกษาการบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน ผลการศึกษาพบว่า ครูขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดทำสาระต่าง ๆ ของหลักสูตรใหม่สาระหลักสูตรใหม่มีมากไปทำให้ยุ่งยากต่อการจัดทำและดำเนินการ สถานศึกษาขาดแคลนบุคลากรที่มีความถนัดในวิชาเอก คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ทำให้เกิดความยุ่งยากในการวิเคราะห์หลักสูตรใหม่ สถานศึกษาไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร ข้อเสนอแนะ คือ ควรจัดอบรมให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการจัดทำสาระการเรียนรู้ของหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐานแก่คณะครูและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ ควรเปิดการอบรมในวิชาที่ขาด แคลนให้กับบุคลากรในสถานศึกษา สถานศึกษาขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น ครูรับผิดชอบงานด้าน อื่น ๆ ที่ไม่ใช่งานสอนมากเกินไป สถานศึกษาขาดแคลนครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะด้าน ขาด การวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง ขาด การเก็บรวบรวมข้อมูลของชุมชน การวัด ประเมินผลไม่เป็นตามสภาพที่แท้จริง ขาดความรู้ความเข้าใจในการวัดและประเมินผล การประเมินผล ไม่เป็นระบบ ขาดการวางแผนในการดำเนินงานการวัดและประเมินผล ผลการประเมินไม่สามารถ นำไปกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ในการพัฒนาได้ ครูไม่มีความรู้ในการสร้างเครื่องมือในการวัดและ ประเมินผล ขาดการวางแผนในการกำหนดการนิเทศผู้บริหารไม่มีเวลาในการนิเทศ การนิเทศไม่ ต่อเนื่อง ไม่มีปฏิทินในการปฏิบัติงาน การยอมรับบทบาทของผู้นิเทศ การร่วมมือในการแก้ปัญหา ร่วมกัน ขาดการส่งเสริมและพัฒนาให้ครูได้ศึกษาดูงานในสถานศึกษาที่ประสบผลสำเร็จ ขาดการพัฒนาในวิชาชีพ ขาดการจัดประชุมสัมมนาทางวิชาการเพื่อช่วยเหลือครูและบุคลากรทางการศึกษา ไม่มีความรู้ในการทำวิจัยชั้นเรียน ขาดการวางแผนในการทำวิจัยในชั้นเรียน ขาดการส่งเสริมในการทำ วิจัยในชั้นเรียน ขาดการกำกับติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ขาดการจัดเก็บข้อมูลทางวิชาการ อย่างเป็นระบบ โครงการไม่สอดคล้องกับสภาพชุมชน และท้องถิ่นและไม่มีกานนำผลการประเมิน มาพัฒนาแก้ไข

เนตรทิพย์ เจริญวัย (2546) ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในโครงการเด็กพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมาผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนในโครงการเด็กพิเศษเรียนร่วมกับเด็กปกติ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครราชสีมา มีปัญหาอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับปัญหามากที่สุด คือ งานวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน รองลงมาคือ งานห้องสมุด และงานหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ 2) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับปัญหาน้อยที่สุดคือ 2.1) งานจัดการเรียนการสอน 2.2) แนวทางในการบริหารงานวิชาการในแต่ละด้าน ได้แก่ 2.2.1) งานหลักสูตรและการนำ

หลักสูตรไปใช้ ควรมีการวางแผน ตรวจสอบประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้หลักสูตรนั้นมีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ 2.2.2) งานการจัดการเรียนการสอน ควรมีการวางแผน และสร้างความตระหนัก ความเข้าใจในผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรมีการจัดทำแผนการสอนรายบุคคล และการจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่จะช่วยเหลือเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ตลอดจนควรจะต้องมีการจัดทำ คู่มือในงานวิชาการ 2.2.3) งานประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน ควรมีการวางแผนร่วมกันระหว่างผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการจัดการศึกษาการศึกษาการใช้สื่อแต่ละประเภท ให้เหมาะสมกับผู้เรียน และควรร่วมมือกันในการผลิตสื่อขึ้นใช้เองภายในโรงเรียน ตลอดจนมีการประเมินผลการใช้และปรับปรุงให้มีความทันสมัยเหมาะสมกับการใช้งาน 2.2.4) งานนิเทศภายใน ควรมีการวางแผนและจัดระบบนิเทศภายในอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรมีการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงาน 2.2.5) งานวัดผลและประเมินผลควรมีการวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับเกณฑ์ เครื่องมือ ระยะเวลาในการวัดผลประเมินผล และควรมีการปรับปรุงเพื่อให้เหมาะสมกับเด็กที่มี ความต้องการพิเศษแต่ละประเภท 2.2.6) งานห้องสมุด ควรมีการวางแผนการใช้ และปรับปรุงห้องสมุด ประสานกับแหล่งเรียนรู้เพื่อขอเอกสาร สิ่งพิมพ์วารสารต่าง ๆ เพื่อใช้ในห้องสมุด ตลอดจนควรจัดให้มีบรรณารักษ์เพื่อให้บริการประจำห้องสมุด 2.2.7) งานอบรมทางวิชาการ ควรมีการวางแผนและกำหนดแนวทางในการพัฒนาบุคลากรเป็นนโยบายของโรงเรียน ควรจัดให้มีการศึกษาดูงานการจัดการเรียนร่วมในโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จในการจัดการเรียนร่วม

บุญเดือน สมสีนวน (2547) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จังหวัดฉะเชิงเทรา ผลการวิจัยพบว่า สภาพการบริหารงานวิชาการอยู่ในระดับการปฏิบัติเป็นประจำ ปัญหาการบริหารงานวิชาการจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้ ด้านงบประมาณ ขาดแคลนงบประมาณสนับสนุน ด้านบุคลากร ขาดความพร้อม และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ด้านผู้เรียนปัญหาจากครอบครัวและความยากจน การนำเสนอแนวทางการบริหารงานวิชาการที่ได้จากการประมวลปัญหา แล้วนำเสนอแนวปฏิบัติในภาพรวมเพื่อผู้บริหารได้ทบทวนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองมาก

สุภารัตน์ มหาโชติวาณิช (2548) ได้วิจัยเรื่อง ปัญหาและแนวทางการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและภาคตะวันออกที่เปิดสอนโครงการใช้ภาษาอังกฤษเป็นสื่อการสอนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัญหาการบริหารงานวิชาการโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 2) ปัญหาการบริหารงานวิชาการจำแนกตามขนาดโรงเรียน โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$)

3) ปัญหาการบริหารงานวิชาการ จำแนกตามตำแหน่งของผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวมและราย
ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) 4) ปัญหาการบริหารงานวิชาการ จำแนกตาม
ที่ตั้งของโรงเรียนโดยรวมและด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้และด้านสื่อการเรียนการสอน
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) 5) แนวทางการพัฒนางานวิชาการ มีดังนี้
5.1) ด้านการวางแผนงานวิชาการ ควรจัดให้ผู้เกี่ยวข้องมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันใน
เรื่องหลักสูตร แผนงานวิชาการควรมีความชัดเจน โดยทำเป็นลายลักษณ์อักษรทั้งภาษาไทยและ
ภาษาอังกฤษ และมีการชี้แจงให้ทุกฝ่ายทราบ 5.2) ด้านหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ผู้ที่
เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ควรร่วมกันกำหนดนโยบายและวางแผนร่วมกัน นอกจากนี้ควรจัดอบรมส่งเสริม
ครูผู้สอนในการวิเคราะห์หลักสูตร และจัดประชุมสัมมนาอย่างสม่ำเสมอ 5.3) ด้านการจัดการเรียน
การสอน ควรจัดอบรมส่งเสริมครูในเรื่องเทคนิควิธีการสอนและสัมมนาทางวิชาการเกี่ยวกับการ
จัดการเรียนการสอน และสำรวจหาความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้สอดคล้องตามความต้องการ
ของผู้เรียน 5.4) ด้านสื่อการเรียนการสอน ควรจัดหาสื่อการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและเพียงพอ
กับความต้องการส่งเสริมครูผู้สอน ได้ศึกษาดูงานในเรื่องสื่อการเรียนการสอนและมีการติดตามผล
การใช้สื่ออย่างสม่ำเสมอ 5.5) ด้านการนิเทศการศึกษา ควรมีการจัดอบรมบุคลากรมีการวางแผน
และจัดระบบการให้การนิเทศภายในและดำเนินการติดตามอย่างสม่ำเสมอ มีการจัดทำแผนปฏิบัติ
งานในการนิเทศในโรงเรียน 5.6) ด้านการวัดผลประเมินผลควรมีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจ
แนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการวัดผลและประเมินผล
ตามสภาพจริง และจัดทำเอกสารเผยแพร่การวัดประเมินผลจากสภาพจริงให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

เดชะ ธีระตระกูล (2548) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็กสังกัด
สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลำปาง เขต 2 ผลการวิจัยพบว่าด้านการบริหารหลักสูตร ผู้บริหารและ
ครูผู้สอนยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ไม่เพียงพอ
การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ใช้วิธีการประยุกต์และพัฒนาจากโรงเรียนอื่นด้านการจัดการเรียนรู้
ครูยังไม่เพียงพอต่อชั้นเรียนและมีภาระงานอื่นอีกหลายด้าน ด้านการนิเทศการศึกษาผู้บริหารและ
ครูยังขาดความรู้และประสบการณ์ในเรื่องการนิเทศได้อย่างสม่ำเสมอ ด้านการวัดผลและประเมิน
ผู้บริหารและครูไม่เข้าใจเรื่องการวัดผลและประเมินผล ตามหลักสูตรการศึกษา ควรส่งเสริมสนับสนุน
ให้ผู้บริหารมีการพัฒนา ให้ความสนใจและปฏิบัติงานด้านวิชาการให้มากขึ้น

แผนการปฏิบัติงานในการนิเทศในโรงเรียน 5.6 ด้าน การวัดผลประเมินผล ควรมีการประชุมชี้แจงทำความเข้าใจแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผลประเมินผลส่งเสริมให้ครูผู้สอนมีการวัดผลและประเมินผลตามสภาพจริง และจัดทำเอกสารเผยแพร่การวัดประเมินผลจากสภาพจริงให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ

จากการศึกษางานเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวสรุปได้ว่า งานวิชาการถือเป็นหัวใจสำคัญของการบริหารสถานศึกษาที่ผู้บริหารควรให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก ๆ เพราะกระบวนการการผลิตและพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวให้อยู่ในสังคมปัจจุบันได้ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ผู้บริหารและครูผู้สอนต้องทำความเข้าใจกับหลักสูตร และการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติด้วยตนเองเพื่อจะได้เป็นความรู้ที่ยั่งยืน การวัดและประเมินผลตามสภาพจริงใช้วิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ครูและผู้บริหารควรมุ่งเน้นแก้ปัญหา นักเรียนหรือสถานศึกษาที่มีปัญหา ด้วยการทำวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของการศึกษาให้ดีขึ้น ครูผู้สอนมีการทำวิจัยในชั้นเรียน เพื่อแก้ไข ปรับปรุงและพัฒนาให้นักเรียนให้มีคุณภาพ มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนดีขึ้น ผู้บริหารควรมีการนิเทศการสอน กำกับติดตาม อย่างเป็นระบบและสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้บุคลากรในโรงเรียนได้ปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ระบุไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ และยังได้ร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และเมื่อพบว่าครูผู้สอนไม่มีความเข้าใจในเรื่องใดก็สามารถพัฒนาครูผู้สอนได้โดยการศึกษาดูงานหรือส่งเข้ารับการอบรมได้ และจากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารงานวิชาการนั้น ปัญหาที่พบคือ ผู้บริหารขาดเครื่องมือในการนิเทศ งบประมาณมีน้อย ครูรับผิดชอบงานหลายด้าน สอนหลายวิชา จัดกิจกรรมไม่ตรงตามความสนใจของนักเรียน ครูขาดความตระหนักในการพัฒนาตนเอง ผู้บริหารจัดครูเข้าสอนไม่ตรงตามความรู้ ความสามารถ เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ศึกษาจึงสนใจที่จะศึกษาการบริหารงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็ก ในด้านการวางแผนการดำเนินการนิเทศและติดตามการประเมินผลเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการนิเทศการศึกษา รวมทั้งนำเสนอแนวทางการบริหารวิชาการ